

HÍRMONDÓ

RENDSZERES KÖZÖS TANULÁS

Közös tanulás a Hegedűsben a Mincha/Maariv ima után
(Bp. XIII. Hegedűs Gy. u. 3.):

Hétfő:	Rabbi Zeév Paskesz: <i>Magyarázatok a heti szakaszhoz</i>
Kedd:	Rabbi Dan Dániel: <i>Fejezetek Rambámból</i>
Szerda:	Rabbi Darvas István: <i>Fejezetek a Talmudból</i>
Csütörtök:	Rabbi Schöner Alfréd: <i>Izrael eszmevilága</i>

ŐSZI-TÉLI ÜNNEPEINK ÉS EMLÉKNAPJAINK (2017-2018 / 5778)

ROS HÁSÁNÁ / RAJS HÁSONO	2017. szeptember 21-én és 22-én / tisri 1–2
JOM KIPPUR	2017. szeptember 30-án / tisri 10
SZUKOT / SZUKAJSZ	2017. október 5–október 13 / tisri 15-23
SMINI ÁCERET/ SMINI ÁCERESZ	2017. október 12-én / tisri 22
SZIMHÁT TORÁ / SZIMHÁSZ	2017. október 13-án / tisri 23
TAJRO	
HANUKA	2017. december 12–20 / kislév 25–tévét 2
TU B'SVÁT	2018. január 31-én / svát 15
PURIM	2018. március 1-én / ádár 14
PÉSZACH	2018. március 31–április 7 / niszán 14–22 (mázkir: április 7-én)

(a konkrét imaidőket megtalálja a körzet honlapján)

A zsinagóga vallási, kulturális, oktatási és szociális céljait támogató
alapítványunknak számlaszáma: **11713005-20607867**

A BZSH Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga számlaszáma: **11707024-20405287**

TARTALOMJEGYZÉK

Ros Hásáná (2017 – 5778)	1
Testvéreink a napfényes Itáliában	3
Emancipáció – társadalom – sors	10
B.I.G.	13
Európa keringő	15
Raul Wallenberg szellemiségét folytatjuk.	16
Kubai „ritmusok”	18
Még sok a tennivaló	20
Körzeti hírek	22
„Szombat Délelőtt” a Hegedűsben	22
Bar Micvó	23
Ötven éve volt.	24
1964 – 1967	25
Kérvény, kurzus	25
Nádor Éva: Csillagos életek	26
Zsidó emlékek Tokaj-hegylán	27

Ez a lapszám a MAZSÓK pénzügyi támogatásával készült.

Kiadja a Hegedűs Gyula utcai körzet • Felelős kiadó: Műncz László
Feladószerkesztő: dr. Várnai György • Nyomdai munkálatok: Varghonyi Kft.
• A nyomtatott kiadvány szent szövegeket tartalmaz, kérjük ne dobja ki.

SCHÖNER ALFRÉD

Ros Hásáná 2017 – 5778

E meghitt napokban szóljon az ünnep előtti tanítás. Tanítás, amely szívtől szívhez szól. A mai napon a falakkal, a „falak” elterő típusaival foglalkozom.

Falakkal, melyek elválasztanak.
Falakkal, amelyek össze is köthetnek.
Falakkal, amelyek védelmet nyújtanak.

Önálló előadás témáját képezhetné, mondjuk a kínai nagyfal, vagy a XX. század egyik történelmi szégyene: a berlini fal. Vagy szólhatnék a Jeruzsálemet körül ölelő falról, amelyet úgy hívnak szaknyelven Homot Jerusalájim, vagy Jerikó leomlott várfaláról, amelyet éppen a sófár hangjai rendítettek meg, vagy a Britanniában a mai napig látható un. Hadrianus falról, amelyet latinul úgy neveznek „rigore valli aelli”, a határvonal, amely végighúzott Hadrianus császár hatalmas impériuma egyik jelképeként.

De nem teszem.

Más falról, falakról kívánok szólni.

1. Elsőként a budapesti gettóról, a gettó faláról szólok. Aktuális ez éppen ezekben a hónapokban, ezekben az években, amikor az egykori pesti zsidó negyed rekonstrukciója „kiszélesedik”.

A megszépülő és elenyészett köntösét levéve, régi-új épületekkel gazdagodó városrészben található emlékmű, a zsidóságot különösképpen érintő, gettófalat ábrázol, amely a Hősök temploma és a Dohány utcai zsinagóga közötti Hősök Temetőjének bejáratánál áll. A falba épített emlékeztető márványtábla történelmi eseményt megörökítő textussal köszönti a látogatót.

GETTÓ EMLÉKMŰ, BUDAPEST

folytatás a 2. oldalon →

AZ "EMLÉKEZÉS FALA" PADOVÁBAN

Pár nappal ezelőtt külföldi vendégeimmel ott jártam a pesti gettó szomszédságában. Néztük az Emlékezés Fáját, rajta a Varga Imre szobrászművész által megálmodott leveleket, melyeken nevek, család és személynevek őrzik egy szörnyű kor, egy gyilkos kor fájdalmas emlékét. Vendégeimnek, akik több nemzedék óta a tengerentúlon élnek, de magyar gyökereik vannak, részleteztem a történelmi tényeket, érzelmi motívumokat sem kerülve, hiszen a soát követő első korosztály tagjaként, szüleimtől, s az akkor még megmaradt kicsinyke létszámú rokonságotól ezerszer hallottam a végzetes történetet. A szenvedést, a nélkülözést, a megaláztatást, a megszégyenítést, az Isten képmására teremtett ember méltóságának megalázását. A személyes hangvételi mikro-előadás közepette sok ember gyűlt körénk és hallgatták az „érdekes históriát”. Egyiküknek, egy jólöltözött harminc év körüli férfinak kérdése is volt. Így szólt:

„Talán nem is igaz az egész! Kitaláció? Fikció? A történelmi tények torzítása”.

Jóval nyolcvan éven felüli hölgy lépett akkor hozzánk, és az érdeklődők elé furakodva húzta fel karján a blúzát egészen könyékig. Nem szólt semmit nem vádolt, nem sírt nem panaszkodott, csak mutatta a karján a betű és a szám kombinációját. Majd elcsukló hangon mégis megszólalt és azt mondta: „ez az én kitorúlhetetlen jelem.

Igaz nem a gettóból, hanem Auschwitzból”

A betű és a szám kombinációja vádol, bizonyít, igazol, emlékezteti a külvilágot, a kétkedőket, a gyanakvókat és benünket, az érintetteket, az üldözötteket, a túlélőket, a követő emberöltők tagjait. Hogy tartsuk életben az emlékezés és az emlékeztetés fontosságát és a zsinagógai újév első perceiben, emlékezzünk a falra, amely megkülönböztetett, elválasztott, másodrangú állampolgárrá minősített.

2. S most hadd szóljak padovai élményemről. Nem olyan régen egy gyönyörű itáliai városban jártunk a Hegedűs-Csáky zsinagóga (Bnei Jisráél) híveivel. Megnéztük a város zsidó emlékeit, majd megismerkedtünk a középkori egyetemmel, ahol az igazi universitas jeleként nemzetre és vallásra való

tekintet nélkül tanultak, tanulnak a diákok évszázadok óta.

A varázslatos épület udvarán egy meglepően érdekes szobrászati kompozíció hívja fel magára a figyelmet, Az emlékmű alkotója: Jannis Kounellis, görög művész.

Mellette egy tábla nagyon szemérmesen visszafogott emlékeztetővel.

Az emlékművet 2005-ben, az egyetem felszabadulásának 50. évfordulójára emelték, mely a három ellenálló tudós hősies helytállását hirdeti. Rector Concetto Marchesi és helyettesei Egidio Meneghetti és Professor Ezio Franceschini az egyetem egykori rektorának, és társainak emlékére állít örök relikviát, akik 1944-ben nem engedelmessé váltak a náci örület kegyetlen intézkedéseinek, és előbb passzív rezisztenciára, később tevékeny ellenállásra szólították fel az egyetem minden polgárát. Oktatókat és hallgatókat egyaránt. Harcoljanak, védjék meg erőszakkal megtámadott, leigázott földjüket, tagadják meg a tanítást, illetve a tanulást ideiglenesen, a szabadság kivívásáig. Védjék meg a kiszolgáltatottakat!

A hősök emlékét megörökítendő a művész elzarándokolt Auschwitz-Birkenaubába és onnan, „ágnak csúfolt” priccs maradványokból, egy köteg fát hozott, és ebből építette fel a padovai egyetem udvarának központjában az Emlékezés Falát.

3. S most szólok a harmadik falról, amelyet úgy ismerünk Kotel Hámárávi a Nyugati fal, vagy ismertebb nevén Siratófal. Nem véletlenül mondja róla a zsidó hagyomány „leolám háschiná éná zázá mi kotel” „az isteni jelenlét soha nem távozott el a Siratófaltól. Majdnem kétezer esztendeje áll már a fal.

Tudelai Benjámín, aki a világhírű nagy utazó Marco Polo előtt, sok-sok évvel korábban már utazóként volt ismert és elismert, járt Jeruzsálemben és látta hogyan járulnak oda helybéliek, vagy a gálutban élők. Elsírják fájdalmukat, vagy fohászkodjanak valakiért, valamiért, vagy éppen örömük napján adjanak hálát a Mindenhatónak. 1967. óta a Kotel véglegesen visszakerült Izraelhez. Azóta mindenki látogathatja, vallásra való tekintet nélkül. Vallásosak, világiak, hívők és olyanok, akik Istenben hinni még nem tudnak.

Legutóbbi jeruzsálemi látogatásomkor felejthetetlen élményben volt részem. Bár micvája alkalmából egy tizenhárom éves mozgásában korlátozott kisfiú a zsidó közösség új, leendő felnőtt tagja ott tette fel ünnepélyes körülmények közepette először karjára és fejére a t'filint, az imaszíjat. Hitet téve az ősi hagyományra, hogy fizikai és szellemi erejével egyaránt a Mindenhatót szolgálja. Családtagok, barátok vették körül az ünneplő sereget, akik között ott volt a Tóra. Egy sz'fárádi Tóra, egy keleti Tóra e közösség hagyományának megfelelően, színes szalagokkal feldíszítve. Ringatózva, körtáncsal vették körül az avatásra váró fiatalot, akinek kellemes énekhangja töltötte be az étert. A jelenlévők énekkel, tánccal ünnepelték a Tórát és az ifjút.

Az egyik ének így hangzott: „Veháikár, lo lefáchéd klál.”

Magyarul: „A lényeg, hogy soha ne félj!”

Majd a pattogó hangú, lüktetésű éneket egy másik dallam váltotta fel

„Od Ávinu háj, ám Jiszraél háj..”

Izrael népe él és ugyan gondokkal teli, de a jövő felé is tekint. Számomra a Nyugati fal, a Siratófal legújabb üzenete, legújabb tanítása ez, reményt adva annak a hitemnek, hogy a Kotel egyre inkább nem a fájdalmas könnyeké, hanem az örömmel teli hálának könnyeié lesz.

Ros Hásáná újévi áhítatában gondolatunk legyen tehát az emlékezésé is. Azokra, akik mindig emberek tudtak maradni. Akik emberek tudnak maradni. Akiknek személyes példája modernkori hősként ott lebeghet a mindenkori ifjúság előtt. Ember ideálokat kereső korunkban példamutató személyiségük világító fényként sugároz az évtizedek messzeségéből is.

Az egyetemes história és a családtörténet szegmenseiből szemezgetve ünnepi tanításként adom át testvéreimnek e gondolatokat. A kegyeletről a történeti hűség fontosságáról, a történeti igazság fontosságáról, az emberi helytállásról, a családi események fontosságáról. Életünk integráns részei ezek, melyek a zsidó hagyomány légkörében a Ros Hásáná-i önvizsgálatunk, avagy gondolati asszociációink, kutakodásaink tárgyává válhatnak.

BÁR MICVÁ A SIRATÓFALNÁL, JERUZSÁLEMBEN

Most az ősi, évszázados, vagy éppen újabb imádságainkkal a Mindenható Istenhez fordulunk, megfogalmazva érzelmeinket, vágyainkat, reményeinket, kételyeinket, bizonytalanságainkat.

Annak reményében, hogy az Úristen meghallgatja fohászainkat.

„Sáná tová” békés, áldott, örömmel és békességgel teli újesztendőt kívánok valamennyiőtöknek:

כתיבה וחתימה טובה

KITEKINTÉS

Testvéreink a napfényes Itáliában

EGYSZER VOLT,
HOL NEM VOLT, ...

2016. november 15-ét írunk, s hazafelé tartunk Erdélyből, ahol közösségünk utazói egy zarándokutát tettek. Vallási vezetőnk – ahogyan általában – előre gondolkodik: hogyan vélekedünk arról, hogy a következő vallási célú utazásunk célja Olaszország lenne, ahol Ő, mármint dr. Schöner már járt az Országos Rabbiképző Zsidó egyetem diákjaival és tanáraival 7 évvel ezelőtt?

Így született meg az ötlet, amelyet a körzet előljárósa hamarosan magáévá is tett. Feltérképeztük a „múltat”, amelyben nagy segítségünkre volt Friedmann Sándor, aki az OR-ZSE kirándulásának szíve és lelke volt annak idején. Így kialakultak az utazás „megállói”: Velence, Padova és Triest, amelyek mind az Észak-olaszországi zsidó történelem sarokkövei.

És... 2017. május 21-én vasárnap, hajnali fél hétkor, a reggeli minjánt követően elindultunk. Az érdeklődés nagy volt: több mint negyvenen keltünk útra, s voltak, akik helyhiány, mások betegség miatt nem tarthattak velünk. De nemcsak az érdeklődés, hanem az úttal kapcsolatos várakozás is nagy volt. Ez érezhető volt a társaság hangulatán.

Singer Bori és sok segítőtje valóban hajnalban kezdte a napot: már hajnali öt órakor szendvicseket készítettek, sőt Pichlerék négykor keltek, hogy a friss zsemlékről időben gondoskodhassanak (köszönjük minden közreműködőnek).

Miután Budapest határában elhangzott az úti ima, bízunk benne, hogy szerencsés lesz a megérkezés. Ugyanis az első napra csak az utazást terveztük, a közel 600 km-es utat, amelyet – minthogy mégis csak egy senior csoportról van szó –, néhány kötelező megállás szakított meg.

folytás a 4. oldalon →

Szállásunk Lido di Jesolóban volt, az üdülőhely központjában, ahol egy frissen felújított szálloda biztosította a kényelmünket.

És másnap elkezdődött... mármint a sűrű program. Mielőtt elindultunk volna túránkra, hétfő reggel lévén, tóraolvasással bővített reggeli imádkozással kezdtük a napot.

Velence volt az első napi úti cél, ahová rövid buszozás és vaporettozás után érkezünk meg.

2.NAP

VELENCE A GONDOLÁK ÉS A KÖZÉPKORI ZSINAGÓGÁK VÁROSA

Sokan jártak már a csoport tagjai közül Velencében, voltak olyanok, akik többször is, de a zsidóság történelmi emlékeivel foglalkozó szakmai látóvalókat részben csak azok ismerték, akik már tagjai voltak az OR-ZSE, már említett csoportjának.

Egy kis történelem:

A zsidóság élete nagyon változatosan alakult Velencében. A város már a 11. században a Földközi-tenger menti kereskedelem egyik fellegrája volt. Ez konfliktusokat okozott a velencei-magyar kapcsolatokban is: gyakran háborúztunk Velencével Dalmácia birtoklásáért. Ugyanakkor Velence, mint a középkori textilkereskedelem egyik fellegrája természetesen piaci között tarthatta számon Magyarországot, s ezen belül a magyar zsidókat.

A VELENCEI GHETTO

A gettó három fázisban keletkezett: a Ghetto Vecchio, azaz a Régi Gettó 1516-ban, a Ghetto Nuovo, azaz Új Gettó 1541-ben, a Ghetto Nuovissimo, azaz Legújabb Gettó 1633-ban jött létre. Minden további 'gettó' elnevezés a velenceiből származik.

Sajátos, magába fordult és zárkózott világ ez, amelyet lakói – először a német, majd a spanyol, itáliai stb. izraeliták 1516-ban kellett, hogy elfoglaljanak. Velence kényszerlakóhelyül jelölte ki számukra a helyet, a Köztársaság ugyanis gazdasági okokból nem kívánta elereszteni illetve elűzni a kereskedőket, ugyanakkor nem akarták, hogy keveredjenek más lakosokkal.

1428-ban a velencei dózse megtiltotta, hogy a velencei hajók zsidó utasokat szállítsanak a Földközi tengeren. Ugyanakkor fontos momentum, hogy a könyvnyomtatás korai időszakában számos héber nyelvű nyomtatvány látott itt napvilágot.

1797-ben Napoleon-nak megadja magát a város, ami elhossa a velencei zsidóknak a hátrányos megkülönböztetés végét: a vastag és nehéz fából ácsolt, vaspántokkal erősített kapuk lebontását, amelyek századokon át záródtak be esténként és választották el a város zsidó népességét a város többi lakójától.

De három hónappal a szabadulás eljövételét követően a Campo Formio-i békekötés után, Napoleon átadja Velencét az osztrákoknak, akik hamarosan visszaállították a legtöbb korlátozó intézkedést, s a terület visszakapta a Ghetto elnevezést.

A végleges „felszabadulás” csak 1866-ban érkezett el, miután egy 1848-ban elbukott polgári mozgalmat követően elérkezett a végleges siker: a zsidók frissen szerzett gazdasági és társadalmi reputációjának eredményeképpen elérték a teljes jogú polgár státuszát a gazdasági lehetőségük függvényében.

A RÖVID TÖRTÉNELMI KITEKINTÉS UTÁN TÉRJÜNK VISSZA A JELENHEZ.

A velencei zsidó közösség főabbija, – aki három éve lakik Velencében – alapozta meg ismereteinket: ő fogadott bennünket a középkori ghejtóban található helyi közösségi házban. Érdekes volt hallani, hogy ő első diplomáját nem rabbiként szerezte, hanem matematikából, amelyet Rómában tanított is az egyetemen. Később persze „pótolta ezt a hiányosságot”, letette a rabbi vizsgát és kinevezte magát főrabbinak. A főrabbi többször járt már Magyarországon, legutóbb két éve, amikor rabbi konferenciát tartottak Budapesten (erre emlékezhetünk, amikor például sok fekete ruhás, nagy szakállú férfi lepte el a dunaparti cipők környékét is, s erről a sajtó is tudósított).

Egyébként három rabbi és bét din is működik Velencében, ahol – az 50.000 össz lelket számláló lakosságon belül 400 főre tehető a helyben lakó zsidó hívek száma (ötvenen máshol települtek le a velencei zsidók közül). A soában 240 velencei zsidó vesztette életét.

A közösségben hetente egyszer Talmud Tóra oktatás folyik, óvodát tartanak fenn, a zsinagógában minden nap imádkoznak, de minjén csak hétfőn, csütörtökön, szombatkor és vasárnap van. S a minjén fele turistákból áll. A felnőtteknek is tartanak oktatást heti két alkalommal. Öregek otthonában helyezik el az időseket, akikről gondoskodni kell, de azokat is segítik, akik saját otthonukban laknak.

Évente 2-3 zsidó esküvőt tartanak Velencében.

Vannak a városban kóser éttermek, kávéházak, pékség, de maceszt nem gyártanak helyben. Az itt lakó zsidók eredete a portugál-spanyol kiűzetéshez (1492) kötődik, bár laktak itt a kezdetekben német zsidók is. A mai hitközség feltett szándéka, hogy összefogják a világban élő szefard zsidókat.

Velence gettójában alkalmunk volt megtekinteni a háromból két un. askenázi zsinagógát és a működő kettőből egy szefard zsidó templomot.

A Lucato-zsinagógában naponta imádkoznak, a többiben csak alkalmanként (Ros Hasanakor, Yom Kippurkor stb.) gyűlnek össze a hívek. Érdekes, hogy a kajhénjuk, aki szombatoként megáldja az imádkozókat, magyar gyökerű.

Az egyik ashkenáz zsinagóga a 14. században épült. A közepén nyitható tető volt, amelyet a 17. században megszüntettek és ma csillár van a helyén. A mai, barokk stílusú formájában a zsinagóga 1866 óta látogatható a városon kívüliek számára. A padozat márványporból készült, mivel a zsidók – a feltűnés elkerülésére – nem akartak valódi márványt használni.

A másik ashkenáz, un. francia zsinagóga ugyancsak barokk stílusban épült. Azért nevezik franciának, mivel az ide települt dél-francia zsidók számára épült 1531-ben. Nagyon szép a rokokó stílusú bima. Ezt a templomot elsősorban rendezvények, pl. esküvők céljára használják. Érdekessége, hogy mivel vízparton található az ablakából közvetlenül gyakorolhatják a rohs hashanai taslich szertartását.

A szefard zsinagógák közül az egyiket, a kisebbet télen használják (ezt volt alkalmunk megtekinteni), míg a másikat nyáron. A kisebbik zsinagóga falán található Giuseppe Jona emléktáblája, amely annak az embernek állít örök emléket, aki a II. világháborúban a náci megszállás idején megsemmisítette a zsidók listáját, s utána öngyilkosságot követett el. Ugyancsak a zsinagóga falán, a bejárat mellett található három adomány persely: az egyik a szegények, a másik a szentföldön élők, a harmadik a nyugdíjba vonuló kereskedők részére történő gyűjtés számára. Ez utóbbi tehát az egyik első szociális segítségnyújtás célját szolgálta. A zsinagógában, körben három padosor található: az első kettő név szerinti ülőhelyet biztosított, a harmadikban bárki helyet foglalhatott.

A zsinagógák megtekintésén kívül felkerestük a helyi zsidó múzeumot, ahol a zsidó élet kegy- és használati tárgyait láthattuk.

ÉS AKKOR A KÓSER KONYHA...

A zsidó építészet remekeit követően zsidó kulináris élvezet következett: egy, húsos ételeket ajánló kóser étteremben sokan a csoport tagjai között élvezték a zsidó konyha remekeit. Ki lazaccal dúsított tésztát, ki halat, ki csirkét fogyasztott.

A szállodába történt hazatérést követően, egy kellemes nyáresti időjárás lehetővé tette, hogy a csoport tagjai a Lidó tengerpartján korzózzanak.

A 3.NAP

MASERA

Kényelmünk szempontjából annyi lazítást engedhettünk meg magunknak, hogy az imádkozás és az azt követő reggeli fél órával később kezdődött, mint az első és harmadik napon.

Ugyanis egy másfél órás buszozás után „csak” 10 óra-kor várták a csoportunkat a Padova külvárosában található Maserában, amelynek temetőjében nyugszik Giorgio Perlasca, a magyarországi zsidómentő diplomata. A megemlé-

kezést a Perlasca Alapítvány szervezte. A város polgármesterén és Perlasca fián és menyén kívül a sírnál megjelent az Alapítvány iskolájának számos diákja. Túl azon, hogy nagyon megtisztelő volt számunkra, hogy mi, akiknek felmenői közül többen éltek túl a soá borzalmain, személyesen, főhajtással tiszteleggettünk a több tízezer főt menlevelei útján megmentő Perlasca előtt, a legmeghatóbb az volt, hogy a legújabb generáció tagjai is tanulnak Giorgio Perlasca tevékenységéről, hogy az soha nem vesszen el a feledés homályában.

Mindkét fél, mind az olasz mind a magyar delegáció képviselői beszédeket mondtak a megemlékezésen.

A város polgármestere köszöntötte a magyar delegációt, majd Luciana Perlasca, Giorgio Perlasca menyje fejezte ki örömét afelett, hogy úti programunkba beiktattuk apósa sírjának felkeresését, így 26 éve elhunyt Giorgio Perlasca humánus cselekedete nem megy feledésbe. Ez volt a célja annak, hogy férjével együtt létrehozták alapítványukat. Fontos számukra, hogy a fiatalokkal együtt dolgozzanak e cél megvalósításáért annak érdekében, hogy ami 1944-ben történt, soha többé ne ismétlődhessen meg. Fontos szimbólum, hogy sok településen utcák, terek viselik Giorgio Perlasca nevét.

Ezt követően a Perlasca alapítvány iskolájának jelenlévő diákjainak nevében az alábbi köszöntő hangzott el:

„Szeretnénk köszönteni a Magyar Héber Egyetem képviselőit, és egyúttal üdvözölni a G. Perlasca Alapítvány illetve az Önkormányzat képviselőit.

Megtiszteltetés számunkra, hogy itt lehetünk veletek, mint az általános iskolánk gyermektanácsának a képviselői.

Büszkék vagyunk arra, hogy iskolánk a G. Perlasca nevét viseli, aki önfeláldozó és hősi tetteivel sok életet mentett meg.

Mi, az iskola tanítványai követjük G. Perlasca tanításait, melyeket számunkra, fiatalokra hagyott, és életben akarjuk tartani üzenetét, azzal, hogy tiszteletben tartjuk az életet és az emberi méltóságot, tudatosan szembeszállva a Rosszal.

Válaszában Schöner professzor megemlékezését azzal kezdte, hogy személyesen ismerte a zsidómentő Giorgio Perlasca: a magyar parlamentben találkozott vele a kilencvenes években. Akkor ígéretet tett neki, hogy nevének és tevékenységének fennmaradásáért mindent meg fog tenni. Ahogyan ez a megemlékezés is ezt a célt szolgálja. Nyolc éve már járt Perlasca sírjánál az OR-ZSE küldöttségével. Egyedülálló megoldás, hogy a katolikus temetőben nyugvó zsidómentő sírján ivritül, héber betűkkel írták fel: „világ jámbora”. Megemléktette, hogy Izraelben, a Jad Vasem parkjában fát ültettek Giorgio Perlasca zsidómentő tevékenységének emlékére. A főrabbi elmondta, hogy zsidó szokás szerint nem virágot (az nálunk az esküvői szertartás kísérője), hanem egy követ hoztunk Perlasca sírjára. Befejezésül felhívta a figyelmet arra, hogy közösen mindent el kell követnünk

folytatás a 6. oldalon →

azért, hogy a következő generációk soha többé ne éljék át azt a borzalmat, ami a XX. század negyvenes éveiben történt.

Az Izraelből származó, kb. másfél kilós, magyar nemzeti színű szalaggal átkötött követ a közösség elnöke, Müncz László helyezte el Perlasca sírján.

A PADOVAI EGYETEM

A mesarai megemlékezést követően, egy rövid, „technikai” pihenő után a padovai egyetem bejáratánál várt bennünket a magyar nyelv- és irodalom tanszék vezetője, a természetesen magyarul jól beszélő Cinzia Franchi. Neki köszönhetjük, hogy szakszerű, angol nyelvű idegenvezetőt kaptunk a világ egyik legrégebbi, 1222-ben alapított egyetemének megismeréséhez.

Az alapító egy, a korábban a bolognai egyetemen működő fiatal professzor volt, akit az motivált az egyetem létrehozásában, hogy Bolognában nem érezte az oktatás szabadságának lehetőségét. (gyakran visszaköszön Magyarországon ez a kép manapság. a szerk.) Padovában az egyetem épületei több helyszínen találhatóak. Mi a jogi kar épületét, a központi épületet kerestük fel, azt, ahol egyébként az egyetemi szenátus is ülészik, a díszünnepségek zajlanak. Hagyomány, hogy sok, az oktatással kapcsolatos kérdésben a diákok döntöttek illetve döntenek, egyszerűen annak apropóján, hogy ők fizetnek az oktatásért.

1399-ben történt, hogy az intézményben szétválasztották a jogtudomány és az egyéb. un. szabad tudományok (filozófia, matematika, stb.) oktatását. A rektorok választanak egy címert (szimbólumot) maguknak, ahogyan a diákoknak is meg van a maguk címere. Ezekből láthattunk többet a díszterem falán.

Az ismert tudósok közül ennek az egyetemnek a padját koptatta Galilei, Kopernikusz, s az un. negyvenek termében láthattuk híres magyar diákok festett képét: mint például Janus Pannoniusét, Báthory Istvánét, humanista orvos, Zsámboki Jánosét.

Az Aula Magna falait néhány 13. századbeli freskó díszíti.

Láthattuk a makettjét annak a többszintes, ablak nélküli teremnek (hogy hűvösen tartsák a holttestet), amelyben a boncolásokat végezték. A felső szinteken 250-300 diák figyelte, ahogyan a professzorok a legalsó szinten végezték a boncolásokat. A Velencei Köztársaságban halálra ítélték holttesteiket biztosították a vizsgálati anyagot”. Egy-egy boncolás akár 2-3 hétig is eltartott. S furcsának tűnhet manapság, amint a boncolás közben zenészek játszottak, hogy megnyugtassák a nézőket. Hm..

A boncolások során sok orvosi felfedezés történt a padovai egyetemen, köztük példaként a petevezeték illetve a fülkürt nevét említette az idegenvezető.

Érdekességképpen a helyi vezetőnk megemlítette, hogy 1678-ban filozófiából itt diplomázott a világon az első nő, akit nem engedtek teológiai tanulmányokat folytatni, mondván, hogy ez utóbbi csak férfiaknak való tudomány.

Végül a padovai egyetem egy másik campusa előtt közös fénykép készült Luciana Perlascáról és a csoportunk tagjainak egy részéről Giorgio Perlasca emléktáblája előtt.

A visszautazást megelőzően 1,5-2 óra szabadidőnk maradt, mialatt a padovai belvárossal ismerkedtünk és néhány kávézóban élveztük a kulináris finomságokat.

Hazafelé úgy tűnt, mintha gyorsabban haladnánk az odautazáshoz képest. A zsúfolt, élményekkel teli nap után mindenki alig várta, hogy lezuhanyozza a hosszú út porát.

4. NAP

Ismét a koránkelésé volt a reggeli főszerep. Már 6 óra 45-kor kezdődött a reggeli ima, utána gyors reggeli, majd egy két és fél órás utazást követő izgalmas trieszti program következett, majd egy újabb, 8 órás hosszú út várt ránk záródokutunk utolsó napján.

MI TÖRTÉNT TRIESZTBEN?

Nagy örömmel csatlakozott hozzánk a trieszti magyar tiszteletbeli konzul, Illy asszony (aki egy erdélyi magyar-zsidó család leszármazottja, az Illy kávé manufaktúra tulajdonosnője) munkatársa, Gabriella, aki sok-sok éve él Triesztben, így az autóbusból megmutatta a kikötőváros belső részeit. Az ember – aki kénytelen az első benyomásaira hagyatkozni – úgy érzi, mintha a Habsburg időszakban épült városban járna, na persze Bécshez vagy Budapesthez hasonlítva minden kicsiben található. Mégiscsak egy 200 ezres városról van szó. Sok mindenért kárpótolt a hosszú tengerpart, amelyet volt alkalmunk részlegesen megcsodálni, amint az autópályáról a belvárosba hajtottunk.

„Szakmai” programunkat a Carlo & Vera Wagnerről elnevezett zsidó múzeumban kezdtük, amelynek otthont adó épülete korábban a Jewish Agency (Zsidó Ügynökség) céljait szolgálta (ez segített a Palesztínába kivándorló, Triesztből elhajzó utasoknak). A vezetőnk egy rabbi, a múzeum igazgatója volt.

A múzeumban őrzik azokat vallási élethez kapcsolódó, többségében nyilvános vagy családi eseményekhez kapcsolódó szertartási tárgyakat, amelyek egy jelentős része a 18. században, ezüsből készült, több közülük Velencében. A legrégebbi egy 16. századból származó, gótikus figurákkal díszített mellvéd.

De régi könyvek és más dokumentumok is találhatóak a gyűjteményben. Az egyik vitrinben pedig olyan személyes tárgyak találhatóak, amelyeket a holokauszt során, a koncentrációs táborokba elhurcolt zsidóktól vettek el. Ezeket a szövetséges erők találták meg a náciknál, Rómába küldték őket, s mielőtt végleges helyére kerültek, hosszú ideig feledésbe merült ez a szállítmány.

Értekes része a kiállításnak egy Mária Terézia által kiadott deklaráció.

MELYIK A NAGYOBB??

A múzeumból az utunk gyalogosan vezetett a Nagyszinagógába, amelyről a helyiek azt tartják, hogy Európa legnagyobb ilyen jellegű intézménye.

Először azonban „kis testvérében” foglaltunk helyet. Úgy érezhettük magunkat, mintha a Hegedűsben lennénk, a Zsinagógánk előterében található imatermünkben. Persze stílusában az más. Nagyon szép padosorokkal berendezve, fából készült, szép, esztergált paravánnal elválasztva. Ott hangzottak el a két közösség vezetői részéről az üdvözlő beszédek.

A hitközségi elnök és az ashkenáz rabbi beszédéből ki-tűnt, hogy a trieszti zsidóságra az 1800-as évekig tekint-hetünk vissza, amikor Korfuról érkeztek szefard zsidók. A II. világháború előtt kb. 6000 főt számlált a zsidó közösség, akik azonban jelentős részben viszont ashkenáz irányza-túak voltak. Többségük elmenekült a fasiszták elől, s kb. ezren maradtak a városban. A ma magukat zsidónak valló lakosok száma ötszázra tehető.

Hétköznaponként szfaradi, shabatokon és más ünne-pekén pedig ashkenáz, illetve az ahhoz nagyon közel álló italián rítus szerint folyik a szertartás.

A trieszti közösség világi (ashkenáz) vezetője kifejtette, hogy reményei szerint ez a találkozó a két közösség kép-viselői között egy hosszú távú kapcsolat kezdete. Néhány éve Budapesten járt, s nagyon tetszett neki az a sokszínű-ség, amelyik a budapesti zsidóságot jellemzi. A helyi val-lási közösség fontosnak tartja, hogy építse a jövőt, ezért iskolát tart fenn.

Az elnök – talán kicsit viccesen- azzal zárta beszédét, hogy szerinte – az általános közvélekedéssel szemben – a Dohány utcai zsinagóga nagyobb és szebb a triesztinél.

A szfaradi irányzatot követő rabbi ismertette a Nagy-zsinagóga történetét, amely 1912-ben épült, szinte nap-ra azonosan a Csáky utcai zsinagógával. Tervezésére nemzetközi pályázatot írtak ki, amelynek 43, köztük egy magyar részvevője (egy bizonyos Matasek úr) is volt. A Nagyszinagóga felépítését megelőzően 5 kisebb méretű zsidó templom létezett Triesztben. Az akkori zsidó lakos-ság olyan jól érezte magát városában, hogy bankokat, biz-tosító társaságot (ilyen a ma is működő Generali biztosító), utazási irodákat hozott létre.

Ezt a zsinagógát főleg szombatokon és ünnepeken használják. S bár található benne orgona, azt régóta nem használják, elsősorban vallási okokból. Ugyanakkor tartan-ak a zsinagógában kulturális eseményeket, koncerteket.

Közösségünk jelen lévő képviselői – bemutatkozásunk kezdetén, elénekelték az Osze shalom-ot. Ezt követően Schöner főrabbi elmondta, hogy mostani látogatásunk szigorúan privát jellegűnek tekintendő. Majd beszélt a kö-zösségünk imádkozási szokásairól, oktatási formáinkról. S végezetül meghívta a trieszti közösség tagjait, hogy láto-

gassanak el hozzánk egy később egyeztetendő időpont-ban.

A rendkívül érdekes benyomásokat és tapasztalatokat eredményező látogatást egy szívélyes vendéglátás, kóser étkezés követte.

Ezt követően a hazafelé vezető úton, még egy, az olasz zsidóságot tragikusan érintő emlékhelyet kerestünk fel, az un. rizshántolót. Ez egy, a múlt század negyvenes éveikig működő gyárépület volt, amelyben Itália egyetlen kon-centrációs tábora működött a zsidótörvények 1938. szept-ember 8-i kihirdetését követően. A helyi idegenvezető elmondása szerint Mussolini itt akarta tesztelni a deportá-lások és a vegyes házasságok idején hogyan viselkednek a zsidók az újonnan hozott törvényeket illetően.

Állítólag nemcsak zsidókat, hanem partizánokat és poli-tikai foglyokat is őriztek itt 1943-44-ben.

A történészek azon vitatkoznak, hogy vajon 800-2000 vagy 5000 embert tartottak itt fogva, akik jelentős részét el is pusztították. Arról is megoszlanak a vélemények, hogy folyt-e itt elgázosítás, vagy „csak” vasgolyóval a nyakcsi-golyót megütve ölték meg az embereket.

Nyilvánvalóan nem a múzeumként is működő rizshánto-ló volt a legfelelősebb, de talán a legmegrázóbb élménye a budapesti csoportunknak.

E látogatást követő hazautazásunk rendben zajlott, s bár csak egy nem tervezett és biztosítással sem fedezett öto-dik napon érkeztünk haza: ugyanis volt már talán hajnali fél egy is, mire begördült az autóbusz a Csáky elé.

Hogy milyen volt a részvevők összbenyomása, arra áll-jon itt egy részlet egyik útitársunk gyors értékeléséből.

„A teljesség igénye nélkül, néhány emlék. Felemelő ér-zés volt Jesoloban reggel, a szálloda minden oldalról üve-gezett termében imádkozni, természetesen hétfőn tóra ol-vasással egybekötve. A néhány koránkelő jesoloi lakos az utcáról csodálkozva figyelte a tfilinbe, thaleszbe imádkozó embereket feltehetően illet eddig sosem láthattak.

Végignézni a velencei ghetto szefárd zsinagógáit. Az esemény értékét növelte, ahogy Schöner főrabbi úr kiegészítette a helyi idegenvezető egyébként értékes ismerte-tését.

Soha el nem felejthető érzés volt Giorgio Perlasca sírjá-nál kegyeletünket leróni, a család és a város polgármes-tere jelenlétében. Látni a család különleges meghatódott-ságát, ahogy csoportunk a Jeruzsálemből származó követ, két dalt énekelve, a síron elhelyezte.”

Az utazást követően véleménykérő felmérés alap-ján – szerénység nélkül – azt hisszük, hogy útitársaink többsége hasonlóképpen vélekedett.

Köszönjük, hogy velünk utaztak.

Várnai György

CSOPORTUNK NÉHÁNY TAGJA G.PERLASCA SÍRJÁNÁL

A MAGYAR NEMZETISZÍNŰ SZALAGGAL ÁTKÖTÖTT KÓ PERLASCA SÍRKÖVÉN

VELENCE LÁTKÉPE A HAJÓRÓL

A PADOVAI EGYETEM UDVARA

HÁROM EGYKORI HÍRES MAGYAR DIÁK TÁBLAKÉPE AZ EGYETEMEN

A BONCTEREM MAKETTJE

AZ ASKENÁZ FRANCIA ZSINAGÓGA ARANY TÓRASZKRENYE

AZ ASKENÁZ NÉMET ZSINAGÓGA BELSŐ KÉPE (FELÁLVÁNYOZVA)

VELENCÉBEN A RABBI RÉSZÉRE SCHÖNER, MÜNCZ ÉS VÁRNAI URAK SZERÉNY AJÁNDÉKOT ADTAK ÁT

A SZEFERD TÉLI ZSINAGÓGA BELSŐ KÉPE

A TRIESZTI ZSINAGÓGA BEJÁRATA

A TRIESZTI NAGYZSINAGÓGA BELSŐ KÉPE

A RIZSHÁNTOLÓBAN ELPUSZTÍTOTTAK EMLÉKÉRE 2002-BEN ÁTADOTT EMLÉK-DOMBORMŰ

A TRIESZTI ZSIDÓ MÚZEUM NÉHÁNY EZÜST KEGYTÁRGYA

AZ EGYKORI RIZSHÁNTOLÓ

TUDOMÁNY

KISS ENDRE

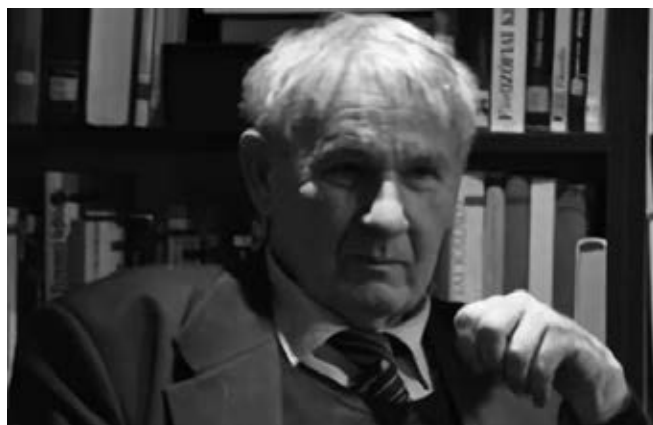
Emancipáció – társadalom – sors

Kiss Endre egy tudós életművével és szerénységével egy ragyogó, sokszínű kutatást tár elénk

2017. március 28-án (kedden) Balog Zoltán emberierőforrás-miniszter megbízásából – Soltész Miklós egyházi, nemzeti és civil társadalmi kapcsolatokért felelős államtitkár adta át az idei Scheiber Sándor díjat Dr. Kiss Endrének, az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem (OR-ZSE) egyetemi tanárának.

Az Országos Rabbiképző Intézet néhai vezetője emlékére alapított elismerést minden évben azok kaphatják meg, akik a hebraisztika, judaisztika, zsidó vallás és az oktatás, valamint a zsidó és nem zsidó emberek közötti párbeszéd és tolerancia előmozdításáért – a magyar kultúra szolgálatában – kimagasló munkát végeztek.

A díjazottat dr. Szécsi József vallásfilozófus, a Keresztény-Zsidó Társaság főtájtára, az OR-ZSE adjunktusa méltatta.

1867-2017 : EZ ÉVBEN EMLÉKEZÜNK MEG ARRÓL, HOGY SZÁZÖTVEN ÉVE TÖRTÉNT A KIEGYEZÉS AUSZTRIA ÉS MAGYARORSZÁG KÖZÖTT. MIT JELENTETT EZ A ZSIDÓSÁG SZEMPONTJÁBÓL?

A zsidó emancipáció jelensége az emancipáció univerzális társadalmi változásának jelenségébe beágyazottan jelennek meg.

A civilizáció, civilizáltság fogalmi mélyen szövük át az elmúlt másfél évszázad történetét. „Civilizált” ebben az értelemben az a társadalom, amelyikben demokrácia uralkodik és politikai szabadság, a nyilvánosság szabad és könnyen hozzáférhető, a társadalmi érintkezés szeriöz és előkelő, a technikai színvonal magas, a higiénia és a kényelem a kor legmagasabb szintjén áll, a társadalmi különbségek nemcsak viszonylag csekélyek, de egy élet alatt ledolgozhatóak, vagy legalábbis csökkenthetőek, az új gondolatok termelése ugyanúgy megszokott valóság, mint a szórakozás színes és élvezetes világa.

A civilizáció és barbárság közvetlen szembesítése a Monarchia gondolkodó embereinek ugyancsak napi személyes élménye is volt.

A civilizatórikus-emancipatív gondolkodás mélyen beépült történeti, politikai, kulturális, sőt episztemológiai szerkezetekbe is. E haladás, a nyilvános tudatban és közgondolkodásban megmutatkozik, s a kialakuló emancipációs folyamatok egyik hatásaként megjelenik az új evilágosság, a szekularizáció, de

ide sorolhatnánk *majdhogynem* szinonimaként az életreform, a varázstalanítás, a befogadottság elvárását és bizonyos szempontok alapján annak valóságát is.

Ha egy pillantást vetünk az akkori nagy eszmeáramlatokra, vagy akár az egyes pártprogramokra, alig háríthatjuk el azt a benyomásunkat, hogy az összes nagy eszmei és politikai áramlat csak abban különbözött egymástól, hogy eltérő hangsúlyokkal és tartalmakkal ígérték *ugyanazt* a földi paradicsomot. Ebből a szempontból majdhogynem elcsodálkoztató, hogy a pozitív mozzanatként meghatározó *emancipáció* (és azzal minden szempontból összenövő *civilizálódás*) mind a mai napig nem nyerte el valódi helyét a történeti tudatban.

Az európai modernség alapjelenségéről új kép alakul ki, amely azt hangsúlyozza, hogy a *varázstalanítás demisztifikálja érdemileg a társadalmi lét egészét, az evilágosság győzelmet ül a túlvilágosság fölött.*

A társadalom alakításába legerősebben átcsapó eszmei mozzanat az, hogy újra meg újra a túlvilágosság és evilágosság meghatározó ellentéte alkotja meg a társadalom képét, miközben a modernség már valósággá váló nagy fordulata előkészítette az emancipációnak azt a vetületét is, hogy végleg megszüntesse túlvilágosság és evilágosság addig uralkodó szakadékát. Ez egyben vissza is vezet minket kiinduló kérdésfeltevésünkhöz.

A zsidó emancipáció egész folyamata elválaszthatatlanul összekapcsolódik mind a modernség civilizációs magaslátával, mind pedig e civilizációs magaslát saját korában kimutatható tudatának tényével.

A múlt század harmadik negyedének civilizációs csúcspontja hozta el a *abszolútfelszabadítást* (az erről szóló politikai irodalomban mindvégig „emancipáció”-nak megnevezett folyamat), az orosz *jobbágyfelszabadítást* (amit helyenként

ugyancsak az „emancipáció” kategóriájával illettek), a zsidók és nők emancipációját, de az ekkor már lassan gyökeret verő, a maga sajátos marxizmusát kialakító és hatalmas szervezetté növvő kontinentális szociáldemokrácia ideológusa, Franz Mehring is „munkásemancipáció”-ként értelmezte a szociáldemokrácia igazi lényegét.

A civilizációs csúcspontok és a már visszafordíthatatlannak tűnő emancipációs tetőpontok alakították ki, sőt, hamarosan állandósították is az akkori Európa és benne az Osztrák-Magyar Monarchia polgáiraiban egy civilizációs csúcspont fogalmát és élményét.

Ez a korszak „előkészítése” a két világháborúval, két univerzális diktatúrával és a Holokausztal megvert huszadik századnak. Ezek között a keretek között mozgott a közgondolkodás. A tizenkilencedik század második fele, teljes harmadik harmada, az egész ezt követő századforduló, a *belle époque* elsősorban és mindenekelőtt úgy jelent meg a huszadik század második felének tudatában, mint „előkészítés”, mint „lépcsőfok” a huszadik század eseményeihez. Más szempontok szerint értelmezve azonban az emancipáció, a civilizációs csúcspont, az azzal járó innovációk egy, a huszadik században kicsúcsosodó evolúciós vonulatba illeszkednek. Ez a kor tizenkilencedik század harmadik negyedétől az első világháborúig tartó „hosszú tizenkilencedik század”-ot, mint önálló és kiemelkedő történelmi csúcspontot jelenti, amely be is teljesítette küldetését az emancipáció munkájának elvégzésével. Ebben az összefüggésben nem „asszimiláció”-ról, hanem „emancipáció”-ról beszélünk már, mint e folyamat meghatározó megnevezése.

Az emancipáció és a modernizáció hatalmas győzelmet aratott a tizenkilencedik század második felének évtizedeiben, a modernség és a liberalizmus döntő győzelmet arattak a pre-modern és minden tradicionalizmus fölött. E győzelem azonban fokozatosan leválasztotta a modernizációt, a modern racionalizmust és a kapitalizmust az emancipáció tartalmairól, a *modernizáció és emancipáció viszonya sajátos kettős státusra tett szert*.

A modernizáció szélesebben rohan előre, miközben az emancipáció tartalmi egyre újabb szellemi, politikai és más hordozókba kapaszkodva próbálnak megállni a rájuk kimért történelmi forgószélben.

Súlyosbítja ezt a helyzetet, hogy olyan társadalmakban jön létre ez a modernizációs ugrás, amelyek a legnagyobb mértékben haszonélvezői az emancipációs folyamatnak, de ennek ellenére sem képesek megvédeni azt a történelem viharában, s – ami még ennél is sokkal súlyosabb – a társadalom pozitívan érintett, korábban már látszólag véglegesen emancipált szektorait is fel lehet használni az emancipáció elleni fordulatokban.

A modernséggel elválaszthatatlanul összekapcsolt emancipáció hatalmas sikereit idővel szinte teljesen magáévá teszi, kisajátítja a modernizációt, s hogy a kép még szomorúbbra sikerüljön, még a modernizációnak is a külsődleges oldala teszi ezt, s ez a technika vagy a mediatizáció („sajtó és demokrá-

cia”, a múlt század kultúrkritikájának nyelvén).

Bizony, még a modernség történelmi győzelmének „eltömegesedésként” való átélése sem teljesen független az emancipáció tartalmainak ellégyesülésétől. Éppen ez az oka annak, hogy magának a modernnek az emancipáció elleni harca szinte ismeretlen a modern társadalom érzékelésmódjában (nagyon is jellemző, hogy amikor ma például emberi környezetet, élhető várost, zöldebb környezetet követelnek, már véletlenül sem hangzik el az emancipáció kifejezés).

Miközben tehát a racionalizáció/modernizáció megőrizte specifikus és normatív jelentőségét a történelmi folyamat *egészének* szempontjából, sajátos ideológiai és morális *gyanúk* is támadtak ellene.

Ha áttesszük ezt az ellenérvet a zsidó emancipáció szövegösszefüggésébe, azonnyomban alarmírozó helyzetben találhatjuk magunkat. Eszerint a modernizáció, a racionalizáció lenne felelős az antiszemitizmusért?

Az antiszemitizmus a társadalmi emancipáció teljes visszavétele, mind a fogalom általános értelmében, mind pedig annak a történelmi fejlődésben a tizenkilencedik század második felében megvalósuló konkrét-történelmi jelentésében.

Az egyik oldalon létezik olyan történelmi gyanú, hogy a huszadik század krízisei és megrázkódtatásai egy szerves és effektív modernizáció és racionalizáció *hiányaiból* származnak. A másik oldalon létezik egy, ezzel éppen ellentétes irányú gyanú, miszerint a szóban forgó krízisek és megrázkódtatások oka éppen a modernizáció, más szóval az újkori racionalitás kibontakozása. Ez a kettős gyanú új történetfilozófiai, még pedig *univerzális történetfilozófiai* keretbe állítja a racionalitás, illetve a racionalizálás egész eddigi kérdéskörét.

A dualizmus minden lényeges szempontból gyarapodó és sikeres évtizedei után 1918-1919 nemcsak a veszített háborút, a minden háborús résztvevő megbüntetésénél sokkal erőteljesebb büntetést, de a magyarországi zsidóság történetében is tragikus fordulatot hozott.

Természetesen nem csupán a magyar zsidóság sorsa és ezen keresztül a modern magyar társadalom kiépülésének megtörése adta Magyarországnak azt a sokban még ma sem ismert és felismert, szomorúan kitüntetett szerepét, hogy itt játszódott le rövid néhány hónap sűrítésében a huszadik század meghatározó történelmének egésze, nevezetesen a „polgári osztálytársadalom szétesése” (Hannah Arendt) az Első Világháború után, az érett formájú és igencsak létező „baloldali” totalitarizmus, majd egy, a „jobboldali” totalitarizmus mezőibe jócskán belenyúló horthysta fehér terror.

Magyarország ilyen kivételes tipológiai jelentőségének okait a huszadik század történelmének reprezentációjában sokféleképpen lehet elemezni, a magyar zsidóság (s ezáltal a magyar zsidó értelmiség és az egyetemes magyar kultúra) történetében. Az egyes nemzedékek fizikai és az emigrációk révén bekövetkező veszteségeinek nagyságrendje (bizonyos, abszolút mértékekre korántsem igényt tartó összefüggésekben) mindenesetre hasonlítható a Holocaust okozta veszte-

→ folytatás a 12. oldalon

ségekhez. Ezért nyugodt lélekkel nevezhetjük a magyar 1918-19-et nemcsak „belső, a magyar társadalom fejlődésére vonatkoztatott Trianon”-nak, de sajátos „előrehozott Holocaust”-nak is.

Az 1870-es, az 1880-as és az 1890-es évtizedekben született nemzedékekből több irodalmár, illetve értelmiségi emigrált, mint amennyien tevőlegesen részt vettek a két forradalmi esemény valamelyikében. Az 1880-as évtizedben születtek közül szignifikáns többen vettek részt a Tanácsköztársaság eseményeiben, mint az „őszirózsás” forradalomban. Mindez az „Új Magyarország” megteremtésének eltérő s egyre változó nemzedéki és világnézeti értelmezésére utal. Mindezen okok természetesen részletes további elemzésre szorulnak, mindenesetre fellelhető volt közöttük egy, az egész magyar századelő szellemiségére jellemző elmélettörténeti ok, amennyiben a magyar századelő értelmiségi mozgalmában nem volt meg az a mély szellemi és politikai elválástó vonal szocializmus és liberalizmus között, ami az akkori Európa legtöbb társadalmában megvolt, így a két forradalom közötti átmenet sem jelentett olyan egyértelmű és mindenre kiterjedő választóvonalat, mint az más társadalmakban szükségszerű és természetes lett volna.

A „sorsnemzedékek” és „nemzedéki sorsok” legfontosabb kristályosodási pontja az 1918-as magyar polgári forradalom, amelynek ideológiája, előkészítése és mindenoldalú képviselete nagy mértékben az 1870-es és 1880-as évtizedben született zsidó származású magyar irodalmárok és értelmiségiek munkája volt. Eltekintve az Első Világháború romboló hatásától, ez a képlet annyiban új fényt vethet erre az eseményre, hogy rámutat e forradalom formalizált elemeinek szükségességére (a „valóban nyugati típusú” államberendezkedés létrehozásának törekvése), miközben az Első Világháború utáni polgári forradalom - bizonyos vonatkozásokban utólagosan - olyan társadalmat és miliőt kívánt feltámasztani, ami a világháború előtti dualista társadalom számára szinte magától értetődő, jóllehet, alkotmányosan meg nem valósított valóság volt. Ezért már most is látható módon az 1918-as „őszirózsás” forradalomnak kitüntetett helye van a zsidó származású magyar értelmiség és egyben az egyetemes magyar politika és kultúra szempontjából.

A magyar századelő szellemiségének ez a látens forradalmisága (beleértve természetesen a liberalizmusnak és az etikailag megalapozott szocializmusnak fentebb már említett, mind az irodalomban, mind a kritikában, mind pedig a társadalomtudományban kiemelkedő eredményekhez vezető jó viszonyát) „magyar modell”-nek is tekinthető, hiszen az akkori szellemi-kulturális Európa egyik metropolisában sem találunk rá példát. 1918 azonban nem csupán egyenes és logikus következménye volt a magyar századelő látens forradalmi szellemi modelljének, de hozott egy új, az ismert motívumok mellett mindeddig alig elemzett s előre nem látható törésvonalat is a magyar társadalomba. A dualizmus alatt egy sajátos államnacionalizmusra szocializált magyar társadalom

egyszeri és kivételes katasztrófaaként élte át Trianont, miközben a világháborús összeomláshoz kapcsolódó reform- és forradalmi helyzetet a zsidó származású magyar értelmiség, nem utolsósorban saját hatalmas kulturális és civilizációs teljesítményeire is visszaillesztve, a dualista establishment összeomlásának érzékelésével nagy történelmi lehetőségnek látta. Bizonyos, hogy ez a differencia nem volt eredetileg sem politikai, sem társadalmi, hanem társadalmi értelemben vett „kognitív” dimenziókkal rendelkezett és a társadalmi érzékelés különbségében gyökerezett. Az 1918-as év kiemelkedő jelentőségét a specifikusan modern „polgári osztálytársadalom” (Hannah Arendt) világháború okozta lerombolásában állította középpontba.

Amíg az 1918 előtti fejlődés kivételesen sikeres és eredményes volt a zsidó származású irodalmárok és értelmiség produktív kibontakoztatásában, és ez által, az akkor még ismeretlen kifejezéssel szólva, az egyes „közösségek” egymáshoz való viszonya a társadalomban egyáltalán lehetséges mértékekhez képest kiemelkedően jó volt, addig 1919 után a hivatalos Magyarország számos módon próbálta kiiktatni a magyar zsidóságot az állam és a társadalom életéből.

Ily módon a „nemzedéki sorsok” és a „sorsnemzedékek” sematikus ábrázolása sajátos piramis alakú rajzolatot ír le: amilyen sebesen, szinte lélegzetelállító módon növekedett mind abszolút, mind relatív értelemben a magyar szellemi életben résztvevő zsidó származású írók és értelmiségiek aránya, az 1890-es évtizedben születettek csúcса után ezek az arányok mind abszolút, mind relatív értelemben indulnak romlásnak.

A „nemzedéki sors” és a „sorsnemzedék” fogalmának a kiinduló, eredeti gondolat konkretizálása a zsidó értelmiség nemzedékeinek megjelenését, önartikulációját és beépülését mutatja a magyar szellemi élet történetébe, ez a folyamat azonban nem ragadható ki sem az egyes nemzedékek, sem pedig a szellemi élet történetének hosszabb folyamatából.

A szellemi modernség *első* hullámának pozitív-pozitívista, felvilágosító racionalitásának fő tartalmai mintegy inkarnálódtak Fényes Samu, Ignó, Diner-Dénes József, Pikler Gyula, Somló Bódog vagy Szabó Ervin személyében és munkásságában. A modernség *második* korszakának esztéticista, impresszionisztikus-szimbolisztikus tartalmai mértékadóan európai érvénnyel fogalmazódnak meg Lukács György, Balázs Béla vagy Füst Milán munkásságában, de a modernség mind intellektuális, mind politikai szempontból tekintett *harmadik* hullámának legjelentősebb alkotói között is megtaláljuk a magyar zsidó értelmiség számos reprezentánsát Déry Tibortól Sinkó Ervinig vagy a fiatal Révai Józsefig. Meggyőződésünk, hogy a zsidó származású magyar értelmiség, amelynek ekkor túlnyomó része a szellemi munka akkori társadalmi beágyazódásának megfelelően az irodalom valamelyik ágában dolgozik, a magyar kultúrában is sajátos összefüggésekben megnyilvánuló három hullám egymásutánjának keretében bontakozik ki.

PORTRÉ – INTERJÚ
B.I.G.

ÁDER JÁNOS KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK 2017. AUGUSZTUS 20-A ALKALMÁBÓL A MAGYAR ÉRDEMLEND LOVAGKERESZT POLGÁRI TAGOZAT KITŰNTETÉST ADOMÁNYOZTA BENEDEK ISTVÁN GÁBORNAK TÖBB ÉVTIZEDES ÚJSÁGÍRÓI, PRÓZAIRÓI ÉS FORGATÓKÖNYVÍRÓI TEVÉKENYSÉGÉNEK ELISMERÉSEKÉNT.

SZERETETTEL GRATULÁLUNK!

„Benedek István Gábor – közösségünk egyik leghűségesebb tagja I.segítségével az év őszén tölti be 80. életévét. Életműve, újságírói szerkesztői és írói pályája rendkívül gazdag. Legutóbb díszpolgári címet kapott Ausztriában, egy Bécs melletti kisvárosban.

Jó egészséget Neked és feleségednek, további szakmai sikereket kívánunk. Legyünk együtt, örülhessünk egymásnak még hosszú-hosszú évekig.”

Mindent tud, ismer és majd' mindent meg is írt a Galutban élő zsidó ember távoli és közeli múltjáról, és a múlttal terhelt jelenről is. Őszre készül el Kálmán Imréről szóló regénye – szinte biztos, hogy a magyar kiadást követően jön a bécsi. Így illene, hiszen Kálmán óta az első magyar, akiről Bécsben utcát neveztek el, az Benedek István Gábor édesanyja, Braun Rózsa volt. A történet itt még nem zárult le, ennek folytatásaként idén tavasszal B.I.G. megkapta Gerasdorf bei Wien díszpolgári címét. A most 80 éves íróval csapongó beszélgetést folytattam, mert ezt nem lehet másként, ha Tótkomlóstól majd Bergen Belsentől Bécsig kell bejárnunk az utat.

– *Induljunk a jelenből! Most voltál Izraelben – ki tudja, már hányadszor – a Bnei Brit Löw Emanuel páholy által szervezett író-olvasó találkozón. Egykori népszabadságos kollégád, Sáfrán István itt azt mondta, Izrael adósod, hiszen műveidet a világ minden jelentős nyelvére lefordították már, csak éppen ivritre nem. Lehet, hogy a születésnapodra ez végre teljesül?*

– Minden előfordulhat, miután az én drága testvérem, Benedek Pál sok évig ott élt, és az Új Kelet című, magyar nyelvű lapnak volt a szerkesztője, és most jelenik meg róla egy emlékkönyv, szóval minden előfordulhat. ...

– *Annál is inkább lehet ez fontos Erebben, mert úgy tartják, hogy amíg az állam megalapítása után egészen napjainkig az izraeli zsidóság nem mutatott különösebb érdeklődést a holokauszt iránt, a mostani fiatalok annál inkább feszegetik ezt a témát. . .*

– Ezt nem tudom, de hadd mondjam el, magamat mindig elhatároltam, hogy nem holokauszt író vagyok. Zsidó író vagyok, a zsidó életnek vagyok a jegyzője.

– *Krónikása. . .*

– Mondjuk így. Most például megjelennek az írásaim spanyol nyelven. A nagymamám szefaradi zsidó volt, – együtt voltunk Bergen Belsenben, sokat mesélt a múltunkról ott is nekem, az alig hét éves gyerekeknek. Nos, amikor Magyarországon járt a spanyol király, János Károly, ott voltam a fogadásán. Itt meg-

említettem, hogy a családom szefaradi, és a kiűzetéskor mind Szerbiába menekültek – sajnos ezt az ágat ott azután a holokausztban elpusztították a náciak – szóval így felvettük ezt a családi szálat, és most a spanyol kiadóm egy novellás válogatásomat készíti elő Madridban. Tizenkét novellám jelenik meg hamarosan, Victor Medina fordításában.

– *Elkanyarodva a személyes élményektől, a magyar történelemben melyik korszakot látod a zsidóság szempontjából a legjobbnak, a legszerencsésebbnek?*

– Ferenc József korszakának az utolsó harmadát. A századfordulót, és még az I. világháború utáni néhány évet, amikor a hazai ipar és polgári fejlődés megindult. Ebben a zsidóság szerepe meghatározó volt, a teljes magyar ipar akkor született meg, és soha nem tért vissza azóta sem az a társadalmi környezet, ami ennyire kedvező lett volna számunkra. Talán a munkásságom egyik legizgalmasabb része is ehhez kötődik, hiszen hetven televíziós dokumentum-filmnek írtam meg a forgatókönyvét, ami ezt a korszakot, illetve ennek az ipari eredményeit mutatta be.

– *Mi tartott téged Magyarországon? Hét éves vagy, amikor a haláltáborból visszatérsz a családdal. Sokan a túlélők közül Amerikába, Ausztráliába, vagy éppen Erebebe telepednek le. Utána 1956-ban szintén sokan távoznak, te pedig akkor érettségizel és nem a disszidálást fontolgatod, hanem beiratkozol a rabbiképzőbe. Miért?*

– Ez kényszer volt. Éppen akkor hívtak volna be katonának. Ez már a forradalom leverése után volt. Én ezt nem akartam. Bergen Belsen után nehogy már egyenruhában kelljen masíroznom! Szerencsére az apám ezt megértette, aki éppen kórházban volt, és a mellette lévő ágyon fekvő sorstársa azt tanácsolta, írsd be a fiadat a rabbiképző szemináriumba, akkor megússza a katonaságot. Így kezdődött. Scheiber Sándor volt az igazgató, apám őt ismerte. Levelet írt neki, és a professzor fogadott. Azt sem tudtam, hogy viselkedjek. Vegyek fel egy sapkát? – kipám nem volt. A nagybátyám segített ki, ide adta a kalapját, ami négy számmal nagyobb volt a méreteknél. Ebben mentem el a professzorhoz. Scheibernek viszont nem kellett a kalap, én kellett nekem. Ugyanis '56-ban a forradalom után a szeminárium minden diákja disszidált. Egy lélek sem maradt. Én ezért éppen nagyon jókor érkeztem, és még néhány hozzám hasonló fiatal. Ennek persze volt egy nagy hátránya. A régiekhez képest mi nem beszéltünk nyelveket, a németet például kifejezetten utáltuk, nemhogy megtanultuk volna. Szóval egészen előről kellett velünk kezdeni a képzést. Belevettetem magam a tanulásba.

folytatás a 14. oldalon →

– *Megfordult a fejedben, hogy rabbi legyél?*

– Nem. Családi neveltetésemnél fogva újságíró szerettem volna lenni. Nem szépirod, ez akkor nem volt célom annak ellenére, hogy Bródy Sándor a rokonom, tehát volt előttem egy ideál, de én nem gondoltam irodalmi karrierre.

– *Mégis megcsináltad. Van egyáltalán olyan műfaj, amivel még nem próbálkoztál? Csak, hogy az olvasó az ismert könyveid mellett erről is értesüljön, megjegyzem, még egy operaszüzsét is írtál...*

– Amikor a Népszabadság munkatársaként 1976-ban a kínai pártkongresszusról kellett tudósítanom, elvittek egy sanghaji operaelőadásra. Semmit nem láthattunk egyébként az országból, szorosán kísérték az újságírókat a kijelölt helyekre, de ez az opera lenyűgöző volt. A történet a magyarok bejövételének századában, pontosabban 812-ben játszódott, amikor Kínában már minden volt, porcelán, papír, puszkapor, tehát egy fantasztikusan fejlett civilizáció volt. A történet a kínai hatalmaságok háborúiról szólt. Annyira tetszett, hogy a hazatérésem után megkértem a kínai nagykövetet, szerezze be a magyar fordítást. Néhány hónap múlva meg is kaptam a szövegváltozatot. Én ebből készítettem a Rádiószínház számára egy darabot, Gothár Péter rendezte és ha jól emlékszem annak idején kilencszer tűzték műsorra.

Visszatérve a műfajokra, azt hiszem az esszé az egyetlen, amit még nem írtam. Nem voltam elég művelt ehhez. A Népszabadságnál Rényi Péter volt a szellemi vezérem. Ő nagyon művelt ember volt. Több nyelven beszélt, irodalmi, művészettörténeti felkészültsége imponáló volt. Nagyon szeretett engem – én azért kevésbé őt –, és olyannak tartottam, mint Kolombuszt, a hajóst, aki Európa legvadabb zsidóüldözési korszakában teszi meg a nagy felfedezését. Ő is ilyen volt, a hatalom utáni mérhetetlen vágyától vezérelve műveltségét, tehetségét a hatalom, a párt szolgálatába állította, azután megöregedett és már senkinek sem kellett. Egyébként nem véletlen, hogy Rényi hozzá is kezdett Kolombusz életének megírásához, de nem fejezte be. Írt egy nagyobb esszét erről, amit megjelentettem a Reményben (B.I.G. alapító, főszerkesztője az 1998-tól megjelenő, **Remény** című zsidó közéleti-kulturális folyóiratnak – a szerk.), de a könyvet soha nem fejezte be.

– *Vallás, hagyomány, a zsidóság megtartása. Mindezekről érdekelne egy ilyen nagyon európai és nagyon magyar zsidó író véleménye.*

– Nekem nincs népi tudatom, ismerem mindent a vallásból, de azt hiszem, csak a nagyon vallásos zsidók gondolják úgy, hogy a világi életű zsidók nem őrzik meg a népet. Az a Molnár Ferenc például, aki semmilyen formában nem volt vallásos, de az egész világa, gondolkodása, művészete maga volt a zsidóság,

miért lenne ő kevésbé fontos oszlopa a népnek, mint egy nagyon vallásos ember? Én nem látom a különbséget. Eistein miért lenne kevésbé fontos a világnak és a zsidóságnak is mint egy rabbi? Én így látom. Soha senki nem is kérdőjelezte meg az én, nem vallásos zsidó felfogásomat, életformámat, Scheiber Sándor is elfogadta. Ha családomból veszem a példát, itt is

nagyon sokféle zsidó felfogás volt. A szefaradi mellett a másik ág nálunk például szatmári. Ortodox zsidók, akik a vészkorszak után nem Izraelbe, hanem Ausztráliába mentek. Az apánk viszont a család egy másik, elég távoli rokonát tette meg példaképünknek, Bródy Sándort. Mindig azt mondta, Pali testvéremmel együtt legyünk méltók Bródy emlékéhez. Én igyekeztem mindenben ennek megfelelni, bár apám azt nem mondta, hogy miben kövessem a nagy író, a bohémságában vagy a művészetében, de én megtettem mindent. Öreg koromra pedig kitaláltam, hogy minden évben Budapestre hívom az összes Bródy leszármazottat. Legutóbb is tizenötven jöttünk össze.

– *Most készül a regényed Kálmán Imréről vagy inkább az operett fénykoráról szól majd?*

– Kálmán felesége, Vera (Vera Makinszkaja) van a középpontban, aki nála harminc évvel fiatalabb, orosz nő volt. Amikor Bécsben éltek, kitalálta, hogy elkészíteti a felesége portréját. Egy Weiß - Bolmányi Ferenc - nevű tótkomlósi fiút kért meg erre. Én ismertem is ezt a családot gyerekoromból, egy utcában laktunk...

– *Ez a fotós egyébként Závada Pál, Természetes fény című regényének egyik szereplője...*

– Igen, róla van szó. Ennek a fiúnak a bátyja egyébként velünk volt Bergen Belsenben. Ott halt meg a szemünk láttára. Visszatérve a könyvre, a családi történeteken keresztül azt akarom bemutatni, Kálmán, a világhírű zeneszerző miként tartotta meg önmagát, a zsidóságát Horthy, Hitler uralkodása idején, hogy egyetlen percre sem volt hajlandó ellépni, elcsábulni a kegyeit kereső urak világában. Pravoszlav feleségét és majd három gyereküket is betérítette a zsidóságba. Ez a belső erő érdekel most engem.

– *Annyi személyes szál köt ehhez is, hogy szinte családi regény lesz, nem?*

– Ezek érdekes kereszteződések az életútunkon. Kálmán Imre után most személyemben másodszor kapta meg egy magyar zsidó a bécsi díszpolgár címet, ahol édesanyám nevét egy utca őrzi.

– *Szép ajándék. Boldog születésnapot!*

– Köszönöm!

Rózsa Péter
szerkesztő-újságíró

KÖNYVISMERTETÉS

Európa keringő

(RÉSZLET A XIV. FEJEZETBŐL)

Vera másnap reggel örült telefonálásba kezdett. Többen, ahogy meghallották a hangját, letették a kagylót. Férfiak, akik szívesen beszéltek, találkoztak vele, most zavartan hallgattak, morogtak valami búcsút, és megszakították a vonalat.

Eszébe jutott, hogy egy ismerősétől hallotta: Bécsben van valaki, aki neki fontos lehet. Ez az illető nem volt más, mint Horthy István, a főkormányzó idősebbik fia, a MÁV elnöke.

Ha a kegyelmes méltóság Bécsbe érkezett, csak egyetlen hotelben szállhatott meg, ez az elegáns Zacher. Vera most oda telefonált. Szerencséjére a hívást a központ kapcsolta.

István vette fel a kagylót. Bemutatkozott. Vera is bement a nevére. A férfi örömkialtását Kálmán Imre felesége pontosan érezte.

– Úgy alakultak a dolgok – kezdte Vera –, hogy szívesen találkozni szeretnék önnel. Ha ez önnek megfelel, a hotel halljában fél tizenkettőkor szívesen megvárnám. Természetesen a szállodában.

A főkormányzó-helyettes azonnal igent mondott. Mindig szívesen találkozott Kálmán Imrével, lenyűgözte a hölgy intelligenciája, modora, bája, vonzó nőiessége. Vera tudta, hogy férje a bankban bonyolult, tehát hosszú ügyleteket intéz, hiszen ki kellett védenie a náci vezér, Kaltenbrunner durva szorongatásait.

Vera másnap reggel örült telefonálásba kezdett. Többen, ahogy meghallották a hangját, letették a kagylót. Férfiak, akik szívesen beszéltek, találkoztak vele, most zavartan hallgattak, morogtak valami búcsút, és megszakították a vonalat.

Eszébe jutott, hogy egy ismerősétől hallotta: Bécsben van valaki, aki neki fontos lehet. Ez az illető nem volt más, mint Horthy István, a főkormányzó idősebbik fia, a MÁV elnöke.

Ha a kegyelmes méltóság Bécsbe érkezett, csak egyetlen hotelben szállhatott meg, ez az elegáns Zacher. Vera most oda telefonált. Szerencséjére a hívást a központ kapcsolta.

István vette fel a kagylót. Bemutatkozott. Vera is bement a nevére. A férfi örömkialtását Kálmán Imre felesége pontosan érezte.

– Úgy alakultak a dolgok – kezdte Vera –, hogy szívesen találkozni szeretnék önnel. Ha ez önnek megfelel, a hotel halljában

KÁLMÁN VERA

fél tizenkettőkor szívesen megvárnám. Természetesen a szállodában.

A főkormányzó-helyettes azonnal igent mondott. Mindig szívesen találkozott Kálmán Imrével, lenyűgözte a hölgy intelligenciája, modora, bája, vonzó nőiessége. Vera tudta, hogy férje a bankban bonyolult, tehát hosszú ügyleteket intéz, hiszen ki kellett védenie a náci vezér, Kaltenbrunner durva szorongatásait. Vera kivételes gondossággal öltözködött délidőre, ebédre, esetleg délutánra.

A Sacheren nem érződött a politika, Bécs német megszállása. Minden rendezett volt, hangos szónak, netán durvaságnak a vendégek nyomát nem érezték; egyetlen rendezetlen mozdulat

nem tűnt fel. Természetesen legalább tucatnyi, magasrangú Wehrmacht-tiszt és SS- vagy Gestapo-egyenruhás főnök tűnt fel a hallban, a fotelekben, és készültek az étterembe.

Istvánért nem kellett telefonon felszólítani a szobájába, mert ott ült a recepcióval átellenben. Az asszonnyal örömmel, finom diszkrécióval üdvözölték egymást.

Vera nem kertelt.

– Nagy baj van, István – mondta magyarul. És elmesélte a tegnapi szörnyű ügy történéseit. Láta, hogy a főkormányzó-helyettes nézi őt, miközben felméri a német tisztek ugrásra kész izmait.

– Nézze – folytatta Vera –, nekünk magyar útleveleink van, akár haza is mehetnénk, de a férjem művészi alkotókedve megbicsaklott. Fejébe vette, hogy Kubában a légkör, a levegő inspiráló módon hatna szellemi erejére, kedvére. Tehát a legszívesebben oda menne. Az itteni német követség azonban elutasította a vízumkérelmük támogatását. Arra kérem önt, kedves István, segítsen nekünk. Tudom, háború van, de mi nem a hazánkat akarjuk gyöngíteni. Hiszen a férjem muzsikája éppen eléggé magyar, ami pontosan mutatja Imre elkötelezettségét és tehetsége irányultságát. Szeretném, ha segítene nekünk.

– Ne folytassa – szakította félbe Horthy István, de hangja nem volt türelmetlen –, megpróbálok maguk mellé állni. – Most értek be az étterembe, a lefoglalt asztalhoz kísérték őket. – De a viszonyok változása miatt – hiszen ezt már

[folytatás a 16. oldalon →](#)

látta az utóbbi napokban – azt hiszem, a problémát csak az édesapám oldhatja meg. Ebéd után felhívom őt Budapesten, a privát, bizalmas számán.

Amikor végeztek az ebéddel, a főkörmányzó-helyettes a lakosztályban már ült is a telefon mellé. Újra nem utalt arra, hogy az általa használt számot biztosan nem hallgatják le, mert ahogy édesapja, Horthy Miklós felvette a készüléket, fia rögtön belekezdett mondanivalójába.

Röviden vázolta a témát, a kérést, a bécsi követség álláspontját Kálmán Imre kérését illetően. Végül apja, némi gondolkodás után, a telefonba ezt mondta:

– Szólnom kell Szentirmay Dénesnek. Igen, az államtitkáromnak. Ez most még bonyolult ügy, de van egy ötletem. Ha hazajössz, megbeszéljük. Üzenem Kálmán Imrének, aki egyszer már volt nálam, hogy nagyra becsülöm, és szívesen nyújtok segítő jobbot neki és a családjának.

Horthy István széles mosollyal tolmácsolta Verának apja szavait.

– Tudtam, hogy apám maguk mellett van – mondta, és nem csodálkozott, hogy az asszony finom karját a nyaka köré kulcsolja.

Vera tudta, hogy István egyáltalán nem közömbös vele kapcsolatban, és mert ismerte a kiválasztott férfiak természetét, érezte, István miként reagál a mostani történésekre.

– Használhatom a fürdőszobát? – kérdezi sűgva. Amíg Vera felfrissíti magát, gondolta István, addig ő felrázza az ágyat, és felkészül a vetkőzésre.

Az asszony igazi hálával ölelte át az ifjú Horthyt. Verának jól esett ez a meghitt melegség; ilyenkor elégtételt érzett hányatott sorsáért, a mélységért és a felemelkedésért, sőt, azon belül, most ifj. Horthy István öleléséért.

– Sietek haza Pestre – mondta István –, szeretnék apámnak, pontosabban Szentirmaynak segíteni az iratok beszerzésében. Szerdán, sajnos egy repülési hadgyakorlatra kell elmennem Miskolcra, talán máshova is, de ez legfőleg két-három nap mindössze. És utána még egy vagy két nap az adminisztratív ügyekre, vagyis egy szűk hét alatt rendezzük ezt a kérést. Ti pedig meg sem álltok Párizsig, hogy utána, ha minden jól megy, jöjjön a csodás karibi Kuba.

– Fáj Bécset elhagyni – mondja Kálmán Imréné. – Ez a világ szép volt, jó volt és derűs.

Kis szünetet tartott.

– De ez a mai Bécs undorító – jegyezte meg Vera más hangon. – Az utcákon vad náci csoportok vonulnak horogkeresztes zászlókkal, és hergelő jelszavakat kiáltoznak. – Hep! Hep! Hep! – üvöltik. – Vagyis *Hierosolyma Est Perdita!*, azaz: „Jeruzsálem elveszett!” De még megtoldják: „Büdös, zsidó patkányok, meneküljtek; ez a hajó már nem a tietek!” – Vera úgy érezte: ez az ő városa, de ez az idő már nem az övé.

Egyszer minden légyott véget ér. István természetesnek tartotta, hogy hazaviszi Verát, hiszen már hajnal volt. Hangja melegsége mit sem változott, egyetlen valami jegyezhető meg: ismét magázva szólította meg Verát. Vera ezt a distinkciót helyesnek is tartotta, hiszen a külvilág előtt nem fedhették fel bizalmas kapcsolatukat. István köszönte az együttlétet, a szép élményt, Vera pedig az ügy, az ügyük legmagasabb szintű intézését.

– Reméljük – mondta Horthy István –, hogy a dolgok jól intéződnek el.

Finom kézcsókkal és leheletnyi puszival búcsúztak el az autó ülésén.

HOLOCAUST

Raul Wallenberg szellemiségét folytatjuk

Lapunkban rendszeresen megemlékezünk a Holocaust áldozatairól. Legutóbbi számunkban az Élet menete Alapítvány tevékenységén keresztül tettük ezt, most a Raoul Wallenberg egyesület munkáját mutatjuk be, amely egész évben küzd az előítéletek és a rasszista magatartás ellen.

A Raoul Wallenberg Egyesület 1988. december 17-én alakult meg. Azóta ápoljuk a tízezrek életét megmentő svéd diplomata emlékét, és kiállunk a diszkriminációt, kirekesztést elszenvedő személyek, csoportok mellett.

A magyar társadalomban erősen jelen van a szélsőséges, előítéletes, rasszista magatartás. Egyesületünk különböző módokon küzd ez ellen: felemeljük szavunkat a túrhetetlen esetekben, nyílt levelekben, sajtónyilatkozatokban hívjuk fel a figyelmet a szélsőségekre.

Raoul Wallenberg, a náci Németország által megszállt Magyarországon tevékenykedő svéd diplomata a vészorkorszak idején magyar zsidók tízezreinek életét mentette meg. 1945 januárjában a szovjet hatóságok letartóztatták és máig tisztázatlan körülmények között halt meg. Egyesületünk azért választotta névadójául,

mert tevékenysége szimbóluma az emberi helytállásnak, az üldözött emberek érdekében végzett munkának.

Az egyesület tevékenységét kettősség jellemzi: egyrészt a névadóhoz méltó hagyományőrzés, másrészt az aktuális kisebbségi, emberi jogi problémák figyelemmel kísérése és az azokban való véleménynyilvánítás. Törekszünk arra, hogy Wallenberg tevékenysége mindenki számára ismert legyen. Egyik kezdeményezői voltunk a Szent István-parki Wallenberg-emlékmű újraállításának. Egyesületünk alapítói már 1988-ban meghirdették ezt a célt, amely 1999-ben valósult meg. Számos emléktáblát állítottunk Wallenberg tevékenységének színhelyein, nem feledkezve meg hazai segítőiről – köztük Langfelder Vilmosról, aki tragikus sorsában is osztozott – sem. Nyilvános koszorúzással emlékezünk Wallenberg születésének (aug. 4.) és elhurcolásának (jan. 17.) napjára. Indítványoztuk a centenáriumi 2012-es év Wallenberg-emlékévvé nyilvánítását.

A Raoul Wallenberg életét bemutató kiállítás egyesületünk Balassi Bálint utcai irodájában tekinthető meg. Van azonban egy vándorkiállításunk is, amelyet Zalától Hajdú-Biharig számos helyen bemutattunk: művelődési házakban, zsinagógákban, iskolákban egyetemeken, börtönben és plázában volt már látható. A kiállítás-megnyitót összekapcsoljuk valamilyen kulturális programmal (pl. klezmer est), pódiumbeszélgetéssel (pl. az esélyegyenlőségről), vagy vitafórummal. A tanintézetekben történő bemutatás előtt néhány vállalkozó diákot „kiképzünk”, hogy a későbbiekben ők vezethessék végig társaikat a kiállításon.

Legnagyobb büszkeségünk az a közel egy évtizede minden évben megrendezett középiskolai vetélkedő, amelyet eddig „Régen volt? Hol is volt?”, ez évtől pedig „Wallenberg nyomán” címmel rendezünk meg a Holokauszt Emlékközponttal, a Raoul Wallenberg Humán Szakközépiskolával és néhány éve az Élet Menete Alapítvánnyal együttműködve. Az első, internetes forduló után a területi középöntőkben a holokauszttal, az embermentőkkel, a magyar-zsidó együttélés történetével (aminek, jól tudjuk, hogy egyaránt voltak tragikus és pozitív oldalai is) kapcsolatos kérdéseket kapnak a diákok, játékos formában adva számot ismereteikről. A felkészülés során írásbeli feladatokat is kaptak: interjú holokauszt-túlélővel vagy lakóhelyük zsidó emlékeinek bemutatása, avagy esszé településük zsidó közösségének történetéről. A döntőben kaptak olyan feladatot is, hogy dramatizálva adják elő a leírtakat vagy mutassák be a fenti témák valamelyikében készült videoklipjüket. Bár a vetélkedő elsősorban történelmi jellegű, szerepelnek Wallenberg szellemiségéhez kötődő aktuális

MEGEMLEKEZÉS AUG. 4-ÉN A SZILÁGYI ERZSÉBET FASORI WALLENBERG-SZOBORNÁL. BESZÉDET MOND SÍPOS ANDRÁS, AZ EGYESÜLET EGYKORI ELNÖKE

kérdések is; pl. pro és kontra érvekkel kell vitatkozniuk arról, hogy a „szólásszabadság a szélsőséges rasszista beszédre is vonatkozzon-e”. A résztvevő csapatok köre kiterjedt a Kárpát-medence egészére, Kolozsvártól Lendváig, Szabadkától Dunaszerdahelyig. Idén már határon túli városokban is szervezünk középöntőket. Ne feledjük, a 600 000 áldozat jelentős része ezekről a területekről is származott!

A Raoul Wallenberg Egyesület más szervezetekkel együttműködve minden évben január 17-én – 1945-ben ezen a napon látták utoljára a svéd embermentőt – kiosztja a Wallenberg-díjat. A díjjal etikai mércét kívánunk állítani a társadalom elé: olyan személyek és szervezetek kaphatják meg, akik életútjukkal példát mutatnak, tevékenységükkel segítik a kirekesztett, előítéletektől sújtott társadalmi csoportokat, küzdenek a rasszizmus ellen. 2017-ben alapítottuk meg az Ember Mária-díjat, azok számára, akik olyan emberek tevékenységét szeretnék elismerni, akik munkásságukkal kiemelkedően mutatták be a magyar-zsidó együttélés történetét, a Soá tragikus eseményeit a magyar történelem és kultúra részeként jelenítették meg, kiemelten hozzájárultak a rasszizmus elleni küzdelemhez és az emberi jogok érvényesüléséhez. Ember Mária a szerzője többek között a Hajtúkanyar és a Wallenberg

[folytatás a 18. oldalon →](#)

Budapesten című műveknek, és egyesületünkkel együttműködve az első magyarországi Wallenberg-kiállítás társrendezője volt.

Nemcsak adunk, de kaptunk is díjakat. Egyesületünk munkáját 2013-ban az Európai Parlament Európai Polgár Díjjal ismerte el, míg 2017-ben megkaptuk a Radnóti Miklós Antirasszista Díjat.

Munkánk kevésbé kellemes része, amikor tiltakoznunk kell a rasszista, kirekesztő, előítéletes megnyilvánulások ellen. Mivel a legrégebbi kisebbségi, emberjogi kérdésekkel foglalkozó magyar egyesület vagyunk, így átérezzük közéleti megszólalásaink felelősségét, amelyre sokan odafigyelnek. Sajnos számos vagy inkább számtalan esetben kellett hangunkat felemelnünk a közélet szereplőinek szélsőséges megnyilvánulásai, kisebbségellenes verbális vagy fizikai atrocitások elkövetői és a vézskorszak bűneinek relativizálói ellen. Ez a tevékenységünk váltakozó sikerrel folyik. Pl. a Szabadság téri emlékmű – akkor még csak tervezett – felállítása ellen hiába tiltakoztunk, míg a nemrégiben kezdeményezett Horthy-szobor elleni felszólalásunkat nemcsak meghallották, hanem meg is fogadták, külön is megemlítve egyesületünk szerepét.

Munkánkat önkéntes alapon, társadalmi munkában végezzük, nincsenek alkalmazottaink. Irodánk címe 1055 Bp. Balassi Bálint utca 27. Tevékenységünkről az érdeklődők bővebb információhoz juthatnak honlapunkon (www.wallenbergegyesulet.hu) és Facebook-oldalunkon (www.facebook.com/Raoul-Wallenberg-Egyesulet-122918334446115/).

Dr. Orosz Ferenc
ügyvivő

Raoul Wallenberg Egyesület

A WALLENBERG EGYESÜLET ÁLTAL ÁLLÍTOTT EMLÉKTÁBLA (ALKOTÓJA CZIDER ANTAL MUNKÁCSY-DÍJAS SZOBRÁSZMŰVÉSZ, AZ EGYESÜLET ELNÖKSÉGÉNEK TAGJA) A MAI BRIT NAGYKÖVETTSÉG ÉPÜLETÉN, AMELY EGYKOR RW BÚVÓHELYE VOLT.

KITEKINTÉS

Kubai „ritmusok”

Kubáról az 1970-es években hallottunk sokat. Az idő tájt Magyarország és Kuba testvéri barátságban voltak, mint két kommunista ország. A sajtóból olvashattunk az itt dolgozó kubai textil munkás lányokról, és talán kommunista szombat is volt Kuba megsegítésére.

Azóta egy átlag polgár Kubáról csak itt-ott olvashatott információkat. Kuba akkor került ismét a média és így az emberek érdeklődésébe, amikor Barack Obama amerikai elnök alatt megkezdődött a nyitás. A több évtizedes teljes embargó és elzárkózás után az amerikai elnök 2016. március 21-én történelmi látogatást tett Kubában. Ezzel Obama

1959 óta az első amerikai elnök, aki hivatalos látogatásra érkezett a szigetországba.

A világot és persze a kubaiakat reménység tölti el, hogy a hidegháborús folyamatnak ezzel vége.

Kuba elsősorban a blokád következtében – persze nemcsak ez az oka – igen nehéz helyzetben van, az életszínvonal – még ha ez nem is hivatalos álláspont – igen alacsony. Befektetők és turisták hiányában komoly gazdasági problémákkal küzd. E tekintetben már tapasztalhatóak változások, a turistaforgalom jelentősen megnövekedett.

Mivel az utóbbi években több alkalommal utazgattunk a Ka-

rib térségen, és a hajónk többször haladt el a legnagyobb Karib sziget, Kuba mellett, évek óta álmodoztam arról, hogy egyszer nem csak a partjait láthatom. Ez 2017 februárjában valóra vált.

Floridából érkezünk a Spirit légitársaság gépével Havannába. Várakozásunk ellenére a repülőtéren nem tapasztaltunk különösebb szigorúságot, ha csak azt nem, hogy sok kutya szaladgált fel s alá. Kábítószer nem volt nálunk, így félnünk nem kellett, minden vizsgálat nélkül szépen kísértáltunk.

Idegenvezetőnk már várt ránk, így biztos kezekben indulhatunk a kalandra.

Havanna nem okozott csalódást, tömören megfogalmazva, gyönyörű város csaknem romokban. Ez persze kis túlzás, mert néhány épületet, egyebek között a színházat már rendbe hoztak, de azért az összkép ez. Széles sugárutak, csodálatos koloniális épületekkel, karib tenger, fehér homokos parttal és persze a híres íróra, Ernest Hemingwayre emlékeztető helyszínek, egyebek között a Floridita bár, ahol gyakorta megfordult, Mojito italát kortyolgatva. Sok-sok történelmi épület, emlékhely, így a Forradalom Múzeuma, a Che Guevera múzeum, a Castro és a forradalom győzelmeskedését és sikerét mutató óriási plakátok, szobrok lépten-nyomon.

Mindezek mellett vagy talán mindenek előtt, mint utazásaink során máskor is, különösen érdeklődtünk a helyi zsidóság, a zsidók élete iránt.

A KUBAI ZSIDÓSÁG TÖRTÉNETE

Kubában volt a legnagyobb zsidó közösség a karibi térségben. Története Luis de Torressel, Juan de Cabrerával és Rodrigo de Trianaival kezdődött. Ők még Kolumbusszal utaztak át az óceánon, s Luis letelepedett Kuba szigetén. A zsidó lakosság itt aztán nagy számban növekedett, főleg a Brazíliából érkezettekkel. A spanyol inkvizíció az 1700-as évek végéig szemet hunyt az itteni zsidó gócpont felett, de 1783-tól 1823-ig itt is keményen lecsapott a zsidókra, melynek 1898-ban a Spanyol-Amerikai háború vetett véget. Az első zsinagóga akkor épülhetett meg.

A holokauszt idején sok kelet-európai askenázi zsidó menekült Kubába. 1939-ben a St. Louis hajó fedélzetén utazó 990 zsidót ugyan visszafordították, de később befogadták a menekülteket. Ideiglenes vízumot, menekült státuszt kaphattak, de letelepedési engedélyt nem. 500 dollárt és egy éves időtartamra az ellátásukat fedező depozitot kellett bankban elhelyezniük. Dolgozni nem dolgozhattak, amíg a bevándorlási papírokat várták. Ez idő alatt Amerikából, rokonoktól, nemzetközi segítség szervezetektől kaptak támogatást. Ezeknek soha nem érkezett meg a bevándorlási engedély, maradtak Kubában. 1945-ben az adatok szerint 25.000 zsidó élt ott.

A zsidók jelentős szerepet játszottak a hitelrendszer kiépítésében, a dohány-és cukornád ipar fejlesztésében, a modern technológiák bevezetésében és a gyémánt kereskedelemben.

A kubai forradalommal a tikkun olam gondolatisága, a kibuc érzés jegyében a zsidók közül sokan szimpatizáltak. 1925-ben a Kubai Kommunista Párt 13 alapítójából 4 zsidó

volt. Amikor azonban az államosítás elkezdődött, a zsidók 90%-a elhagyta Kubát, többségük Floridába, Miami és Izraelbe távozott.

A KUBAI ZSIDÓSÁG JELENE

Castro a hatalomátvétel után sem bántotta zsidókat – miközben a katolikus egyházzal és más keresztény közösségekkel szemben kimondottan ellenséges volt. Ebben valószínűleg közrejátszott, hogy a zsidók kevesen maradtak a szigeten, javarészt idősek voltak, így nem jelentettek hatalmára nézve semmilyen veszélyt.

Megmaradt a zsidó iskola, zsidó történelmet, jiddist, hébert tanítottak. Jiddis rádió program is volt, az egyetlen privát üzlet egy kóser mézszárossá volt.

A zsidók számát a szigeten nehéz megbecsülni. Egyfelől folyamatos az elvándorlás (1992 óta 800 zsidó vándorolt Izraelbe, s onnan felük tovább az Egyesült Államokba), másrészt folyamatos a betérés. Ennek az érdekes jelenségnek egyebek közt a szigeten uralkodó nyomor az oka. Kubában még jelenleg is jegyrendszer van, az élelmiszert jegyre adják. A jövedelmek igen alacsonyok, az átlagos havi jövedelem 15-35 dollár között van. A legjobban fizető szakmák az idegenforgalomhoz kapcsolódóak – pincér, zenész, idegenvezető.

Bár a zsidók ugyanolyan szegénységben élnek, mint mások, részükre rendszeresen juttatnak élelmiszert és egyéb ellátmányt külhoni hitsorsosaik, amihez hozzájutni csak betérés útján lehet, s vannak, akik ezért vállalják a viszonylag hosszadalmas procedúrát. A külföldi hitközségek látják el kubai társaikat könyvekkel, filmekkel és tananyaggal, amelyet általában önkéntes oktatók adnak át a fiatalabb generációknak.

Kubában nincs rabbi. Az utóbbi években Sámuel Szeinhendler, Santiago de Chile rabbija utazik évente egy-két alkalommal Kubába. Akkor tartják meg a körülmetéléseket, névadási ünnepségeket, bar-micvókat, esküvőket. 2002-ben Steven Spielberg amerikai zsidó filmrendező is meglátogatta a miami hitközség által felújított zsinagógát és temetőkeret. Nagy sikerrel vetítették a Schindler listája című filmet.

→ folytatás a 20. oldalon

ZSINAGÓGÁK HAVANNÁBAN

Havannai tartózkodásunk alatt három zsinagógában voltunk. Kubában lényegében nincs antiszemitizmus, a zsinagógákat sem kell védeni.

Elsőként az 1925-ben alapított, **Adath Israel** ortodox zsinagógát kerestük fel. A zsinagóga igen szegény negyedben található, omladozó házak között haladva értünk oda. A közösséghez 125 család tartozik. A 450 tag a szegényebb, középkorú és idős rétegekből tevődik össze. Többségük Romániából, Lengyelországból származik.

Reggel, este imádkoznak, a zsidó törvényeket betartják. Mikve, kóser vágás, chevra kadisha tartozik a kongregációhoz.

A falújságon lévő képek között láthattuk a Raoul Castro látogatásakor készültet.

Másodjára az 1957-ben alapított **Patronato Temple Beth Shalom**, valamikor ortodox, ma már konzervatív- askenázi zsinagógába mentünk. A Patronato a kubai zsidóság közösségi központja, könyvtárral, iskolával, komputer teremmel, étteremmel, bankett teremmel, gyógyszertárral rendelkezik. Szombatonként meleg ételt adnak a híveknek, ők gondoskodnak a főként az USA-ból érkező adományok szétosztásáról az országban. Van ifjúsági és nő szervezetük.

A hitközséghez 400 család tartozik. Shabatkor 60-70 fő, nagy ünnepekkor, rendezvényeken 200 fő vesz részt.

A hitközség elnöke, Adela Dworin, akinek szülei, Pinskből – korábban Lengyelország, ma Belorusszia – származnak. Elmondása szerint egy ideig nem volt pénzük a zsinagóga fenntartására, amely 2000-ben nyílt újra. Igyekeznek erősíteni a zsidó identitást, de pénz hiányában nehezen megy. A Birthright, a Macabbi játékok jó eszközök lehetnének, de nincs pénz rájuk.

Fidel Castro 1998-ban részt vett itt egy hanuka ünnepségen, ahol a zsidóságot méltatta, amely kétezer éven át képes volt megőrizni hagyományait, kultúráját és vallását.

A harmadik zsinagóga, amit felkerestünk, az 1959-ben alapított **Centro Hebreo Sefardi**- szefárd zsinagóga. Az intézmény egyben kulturális központ, elsősorban az idősekre fókuszálnak, konyhával rendelkeznek, idős napközit működtetnek, ahol előadások, TV nézés, beszélgetés a program. A zsinagóga előterében egy holokauszt kiállítást láttunk, amiről egy broszúrát is kiadtak.

1906-ban alapították az **Amerikai zsinagógát**, ami ma már más funkciót kapott. Manapság újságíróknak szolgál szállásként.

Összességében igen jó érzés volt látni, hogy bár Kubában kis létszámú a zsidóság, láthatóan mindent elkövetnek a zsidó vallási és közösségi élet fenntartásáért.

Steven Spielberg, amerikai filmrendező 2002-ben járt Havannában, amikor a következőket mondta:

„Olyan zsidó vagyok, aki hisz a csodákban. Itt csodát láttam, a közösség újjáépítését. Most látom, hogy a kubai zsidó közösség ugyanolyan, mint ahonnan én jövök. A méret nem számít. Ami számít, az az elkötelezettség, a szenvedély, a szív és a hűség, ezek számítanak. Kora gyermekkoromtól megtanítottak a héber szavakra TIKKUN OLAM, ami azt jelenti, hogy folyamatosan munkálkodunk kell azon, hogy javítsuk a világot, és mi lenne ennek elkezdésére jobb hely, mint a zsidó közösség. Ezért, amit itt látok, az egy igazi csoda”

Nádor Éva

KÖRZETI HÍREK – INTERJÚ

Még sok a tennivaló

INTERJÚ A „HETVENKEDŐ” MÜNCZ LÁSZLÓVAL, A CSÁKY KÖRZET ELNÖKÉVEL

– Ha jól tudom, Makón éltetek, ott gyerekeskedtél. Milyen volt zsidó gyerekek lenni annak idején egy vidéki városban?

– Kifejezetten jó. Nekem nagyon kellemes gyerekkorom volt. Agudába (ma óvodának mondanánk) és héderbe, zsidó iskolába jártam, zsidó közösségi életet éltünk a

családommal. Amit ma tudok a zsidóságról, azt mind ott szedtem magamra, elsősorban Schulman Henrik kántornak köszönhetően. Nagyapám negyven éven át volt makói közösség hevra gabe-ja. A vészorkorszak előtt több mint 3 ezer zsidó élt Makón, három templommal (két ortodox, egy neológ templomunk volt). Ebből a több ezer emberből alig

hatszázán jött vissza. Aztán 1956-ban a maradék nagy része is elment az országból, úgyhogy alig maradtunk ott ötvenen. Csak zárójelben, ma alig négyen-hatan élnek Makón. A szüleim ezért is döntöttek úgy, hogy jöjjenek Pestre, és itt folytassam a tanulmányaimat. 1962-ben kerültem a zsidó gimnáziumba, ahol sok jó embert ismertem meg, sokakkal kerültem barátságba. Mondhatom, hogy a mai napig az akkori barátok alkotják a baráti körömet.

– *Amilyen volt a légkör a hatvanas évek Budapestjén egy vallásos zsidó gyerek számára?*

– Semmi negatívumot nem tudok mesélni erről az időszakról. Egyrészt elég zárt világban éltünk, mi vidékiek a Dózsa György úti zsidó árvaházban laktunk, az volt a kollégiumunk, és csak a nagyobb ünnepekre utaztunk haza. Amikor meg kimentünk, akkor sem tapasztaltunk semmiféle hátrányos megkülönböztetést vagy atrocitást. A falakon kívül éltük a 16-17 éves srácok akkori mindennapi életét.

– *Mi következett a gimnázium után?*

– A Budapesti Elektroakusztikai Gyárnál, népszerű nevén a BEAG-nál helyezkedtem el, és a rendszerváltásig, vagyis a gyár megszűnéséig ott is dolgoztam. Híradástechnikus-üzemszervezőnek tanultam. Előbb diszpécserként, azt követően megbízott szociális osztályvezetőként dolgoztam.

– *És közben végig aktív hitéletet éltél?*

– Igen. Azzal együtt, hogy KISZ-tag, később párttag és szakszervezeti aktivista is voltam. Ezeket akkoriban össze lehetett egyeztetni. Tudták rólam, hogy zsidó vagyok, amikor 1985-ben a nővéremhez először mentem ki Izraelbe, a vállalatnál minden további nélkül aláírták a kérelmemet. Tudták, hogy vissza fogok jönni.

– *Tényleg: miért jöttél vissza? Sosem gondoltad, hogy Izraelben jobb dolgod lehetne, mint Magyarországon?*

– A nővérem 1956-ban ment ki, mégpedig azért, mert orvos akart lenni, de itt az „egyéb” származása miatt nem vették fel az egyetemre. Logikus lépés volt a részéről. Hogy nekem jobb dolgom lehetett volna, azt nem tudom, de persze sokat gondoltam arra, mi lenne, ha kint maradnék? Végül azért döntöttem a maradás mellett, mert úgy gondoltam, szüleimnek két gyermeke van, az egyik távol él tőle, akkor legalább a másik maradjon velük.

– *Izrael nem vonzott?*

– A mai napig vonz. Az utóbbi években hatszor vagy hétszer voltam kint.

– *Hogy kerültél éppen a Hegedűs Gyula utcai zsinagóga környékére?*

– A fiam Tamás a Klein Ervin főkántor által alapított gyerekkórusban énekelt, és Klein Ervin a Csákyknak volt a főkántora. Mivel a srácok itt is énekeltek, én is elkezdtem idejárni. 12 éve bekerültem a Hegedűs Körzet elöljáróságába, tagja voltam a BZSH közgyűlésének, 2013 óta pedig a körzet elnökeként tevékenykedem.

– *Mi a feladata egy BZSH körzeti elnöknek?*

– Intézem a körzet világi ügyeit. Biztosítom a folyamatos pénzügyi és kulturális működőképességet, azt az elöljárósággal együtt – mert hát ez természetesen csapatmunka –, közreműködöm a kerületi önkormányzattal valamint más körzetekkel való kapcsolattartásban, segíték a kile tagjainak problémáik megoldásában.

– *Mielőtt elkezdtük az interjút, épp egy születésnap csokitortát rendeltél telefonon egy kórházban fekvő hit-sorsosnak. Ez is a feladataid közé tartozik?*

– Akár. De persze vannak komolyabb feladatok is. Több napos kirándulásokat szervezünk, tavaly volt egy egész napos egészségügyi szűrő program, működtetünk egy idősek klubot, de a legbüszkébb aktuálisan talán arra vagyok, hogy a Hegedűs zsinagóga bekerült a Zsidó Kulturális Fesztivál helyszíneinek közé.

– *Mi a legnagyobb kihívás ebben a munkában?*

– Talán az, hogy mobilizálni tudjuk az embereket. Hogy minél többen járjanak templomba, részesei legyenek a hitéletnek, és részt vegyenek a kulturális programokon.

– *Több programokon vettem részt, néha eljutok a templomba is, és azt látom, hogy nagyon kevés a fiatal. Ezzel mit tud kezdeni egy elöljáró?*

– Valóban, a miénk idősekből álló körzet, és alig van utánpótlás. Sokat dolgozunk azon, hogy odavonzzuk a fiatalokat, és bevonjuk őket a mi életünkbe. Felkutatjuk a fiatalokat, elhívjuk őket a programjainkra, a kirándulásokra. Van egy Talmud Tóránk, amelyre egyre többen jönnek el, de érezzük, hogy ebben még nagyon sok a tennivaló.

Kövesdi Péter
újságíró

KÖRZETI HÍREK

Körzetünk jelentős eseménye, hogy július végén elkezdődött a 106 éves zsinagógánk festése. Ebben – így például a stílusos jegyek helyreállításában – jelentős segítséget nyújt König Tamás építész, körzetünk tagja.

Terveink – és a kivitelezővel történt előzetes megállapodás – szerint a zsinagógának el kell készülnie a szeptemberben sorra kerülő Zsidó Kulturális Fesztivál kezdetére, hiszen néhány kulturális eseményt zsinagógánkban rendeznek.

A zsinagóga felújításához szorosan kötődik az a fejlesztés, amely körzetünk két tagjának nagylelkű adományának eredményeképpen egy ipari méretű mosogatógéppel gazdagította eszközeinket. Ez a beruházás jelentősen megkönnyíti a nőcsoport tagjainak munkáját a kidusok, közös ebédeket követően, s lerövidíti azt az időt, amely a rendezvények után szükséges a rend helyreállításához.

A Zsidó Kulturális Fesztivál egyes eseményének – immár második alkalommal a Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga ad otthont. Négy programra kerül nálunk sor: Malek Andrea, a Klézmerész együttes és a Bejn Hajamim zenekar koncertjére, valamint egy igazi zenei csemegére a budapesti izraeli, német valamint lengyel nagykövetség szervezésében.

A nyári szabadságolási időszakot megelőzően június első napjaiban került sor az Anna Frank Gimnázium egyik osztályának 50. éves érettségi találkozójára. Hasonlóra már volt példa a múlt év nyarán, amikor körzetünk elnökének, Müncz László egykori osztálytársai jöttek össze. A mostani találkozón vallási vezetőnk, dr. Schőner Alfréd osztálytársai vettek részt. Kiemelkedő eseménye volt a a több napos találkozóknak, amikor pénteken este a zsinagógában a szombat fogadáson majd azt követő kiduson találkoztak a résztvevők.

Lapunk kíváncsi volt arra, hogy néhányan közülük hogyan emlékeznek vissza az ötven évvel ezelőtti budapesti zsidó

életre illetve arra, hogy hogyan találták meg helyüket a nagyvilágban (ne felejtjük el, hogy akkor 1967-et írtunk! Történelmi időszak volt a zsidóság vonatkozásában). Két rövid beszámolót külön közreadunk.

Július második felében nem hivatalos, un. magánlátogatást tett Budapesten, és megtekintette zsinagógánkat a trieszti zsidó közösség elnöke. Találkozott körzetünk elnökével és a alapítványunk kuratóriumi elnökével, akikkel megerősítették korábbi szándékukat a két zsidó vallási közösségének jövőbeni együttműködésére. Ennek részleteit a felek a következő hetekben egyeztetik.

Lapunk előző számának megjelenése óta a körzetben jól ismert néhány tagunk „kerek” születésnapját köszöntöttük. Augusztus 1-én ünnepelte 90. születésnapját Lajtai Ági néni, akit sokan, mint a nőcsoport egykori nagyon aktív elnöknőjét ismernek. Ági néni évek óta a szeretetkórház lakója, de most is érdeklődik a világ és így körzetünk élete iránt. Körzetünk néhány tagja a kórházban kereste fel Ági nénit.

70 éves születésnapot ünnepeltünk májusban, amikor kiduson köszöntöttük a körzet elnökét, Müncz Lászlót. Képviselőnkben dr. Schőner Alfréd főrabbi tartott rövid üdvözlő beszédet. Szeptember 15-én hittestvérünk, Kéval György tölti be a 70. életévét.

Minden körzet életében az egyik legfontosabb esemény, amikor bar micvóra vagy bat micvára kerül sor. Szeptember első szombatján, Elul hó 11-én, Rajnai Róbert (akinek családja több generációja kötődik részben zsinagógánkhoz, de mindenek előtt vallási vezetőnk több évtizedes tevékenységéhez) Tórához való felhívására került sor. Erről külön beszámolunk magazinunkban.

TALMUD TÓRA

„Szombat Délelőtt” a Hegedűsben

Szeretnék bemutatkozni a Közösség azon tagjainak akik még nem ismernek. Gál Etelka vagyok, végzett szociális-munkás, az ORZSE zsidó kultúratörténet szakos hallgatója, és immár több éve a közösség tagja.

2017 januárban vettem át a szombat délelőtti Talmud Tóra foglalkozásokat a közösségben. Akkor még nem tudtam milyen feladatok várnak rám.

Ide elsősorban a kerületben és a közelben lakó gyerekek és szüleik járnak szombat délelőttönként. Az első találkozásaimon megismerkedtem a gyerekekkel, beszélgettem velük, és arra a következtetésre jutottam, hogy bár a foglalkozás neve Talmud Tóra oktatás, Ők inkább a játékra és a beszélgetésekre koncentrálnának, mivel minden gyermek jár az iskolában vagy óvodában hitoktatásra. Ezért én is a játékra fektetem a hang-

súlyt, természetesen a szombat szabályainak betartásával.

Kértem és kaptam is segítséget a közösségtől, és az alapítványunktól, hogy olyan játékokat felszereléseket tudjak beszerezni, amivel hasznosan, de a gyerekek igényeinek megfelelően tudjuk az időt eltölteni, míg a felnőttek a zsinagógában vannak. Így sikerült a játék készletet megújítani: Unó Francia és Memória Kártyával, társasjátékokkal, kisebb fa játékokkal fiúknak és lányoknak, illetve a fiúk nagy örömeire olyan plüss foci labdával és bójákkal amivel az adott körülmények között ennek a játéknak is hódolhatnak. Beszereztünk még két játszó szőnyeget is, és az egyik kedves szülő két doboz sakkal is megajándékozta a gyerekeket.

A foglalkozásokon általában 10-14 gyermek van jelen, akik többnyire jól ismerik egymást mivel testvérek, vagy legalább is rokonok. Időnként meglátogatnak minket más közösségekből érkező gyermekek is. A korosztály elég széles skálán, 3-13 év között mozog, így nagyon változatos módon tudjuk az időt eltölteni. Kicsit nehéz időnként a „rendet” megtartani. De a bevezetett hónap végi „zsákmacska” jutalom azért sokat segít ebben.

Amikor átvettem a feladatot, úgy gondoltam fontos a gyerekeknek, hogy ne csak a hivatalos vallási ünnepeket tartsuk meg, hanem a közösségbe járók születésnapját is, pont úgy, ahogy a felnőtteket köszöntik. Ezért összegyűjtöttem minden gyermek születésnapját és, megtartjuk azokat, tortával, kis ajándékkal okozva meglepetést. Ebben is nagy segítséget kapok a vezetőségtől.

A szülőkkel és a gyerekekkel való kapcsolatomban úgy érzem pozitívan alakul, hiszen az elmúlt 8 hónapban egyre többször kapok olyan visszajelzést, hogy jól érzik magukat a gyerekek, és a felnőttek is nyugodt körülmények között tudják a szombat délelőttöt megtartani.

A foglalkozásokat követően minden szombat délelőtt közösen vonulunk le az áldás idejére az imaterembe. Természetesen, ha bármelyik gyermek a délelőtt folyamán szeretne

csatlakozni a felnőttekhez, megteheti, a foglalkozás ideje alatt is. A hosszú távú terveim között szerepel, hogy ne csak szombaton találkozassunk, hanem esetleg hét közben, egy-egy délután is lehessen kézműves kreatív program akár az ünnepekhez kapcsolódóan is. Esetleg egy-egy gyermek program megszervezése is szóba jöhetne. Ehhez viszont szükség lenne arra, hogy a közösség többi tagja is elhozná a gyermekeit, az unokáit. Remélem a közeljövőben majd írhatok arról is, hogy a tervek részben vagy részben megvalósultak.

Budapest, 2017. 08. 07.

Gál Etelka

A FOGLALKOZÁSOK HELYSZÍNEI: A KIDUS TEREM ELSŐ RÉSZÉ VAGY A BEJÁRATI ELŐTÉR.

BAR MICVÓ

2017. szeptember ...-án, azaz 5777 Elul hónap ...-án hívták fel a Tórához a bar micvója alkalmából Smuel ben Mojsé-t, (Rajnai Róbertet), édesapja (Rajnai Gábor) Mojsé ben Pinchasz, édesanyja Herskovits Judit Eszter, a nagypapa David be Giora, sok más rokon, ismerős, barát valamint a kile tagjai jelenlétében.

Egy olyan zsidó család tagja Robi, ahol a holocaust túlélő nagypapa rendezi a széder estét, együtt ünnepelik Hannukát, Újévet, Jajm Kippurt.

Robiról álljon itt a nagypapa, Herskovits György néhány sora:

„Lauder iskolába jár és ott olyan csodálatos lezserséggel éri el a 90%-os eredményt, hogy csak tátott szájjal figyeljük Őt. Gyanítjuk, hogy esetleg lefekvés után éjszaka tanul, de még nem sikerült rajta kapni. Szépen halad az angol és héber nyelv tanulásával, szerencsére nem a magyar nyelv rovására. Emellett heti három alkalommal műugró edzésre jár – szép eredményekkel, nemzetközi

folytatás a 24. oldalon →

sikerekkel- és tervei közt szerepel a 27 méteres toronyugrás megtanulása. Jelenleg 1 méternél tart...

Mint szülők, valamint nagypapa és nagymamák elfogultság nélkül állítjuk, hogy Robi egy életre való, remek fiatalember.

Sok szerencsét az élethez, az alapok már megvannak!”

Ami pedig a család Schőner főrabbi-hoz való kötődését illeti:

„Igen hangsúlyozottan köszönjük Schőner Alfréd (Robinak: Szia Frédi) főrabbi úr által irányított felkészülést, melyben az Ő csodálatos pedagógiai módszereivel érte el azt, amit majd a Robi produkált.

Scőner főrabbi-val cca 30 éves barátság köti össze a családot. Ő eskette a Dohányban Robi szüleit 2002-ben. 2015-ben Ő erősítette meg házasságunkat az 50-ik évfordulónk alkalmából a Hegedűsben. Rajnai familia évtizedek óta a Hegedűsben ünnepli a nagy ünnepeket. Sajnos rendszeresen segít szeretteink elbúcsúztatásában (anyukám, Herskovits Béláné, Rajnai Péter, Rajnai István).”

Robi, Mazal tov! Légy egészséges, szerencsés az életben, vidd tovább a családi örökséget, légy közösségünket erősítő tagja. Családod mellett mi is számítunk Rád.

ÉRETTSÉGI TALÁLKOZÓ

Ötven éve volt...

Június elején megható és felemelő eseményre gyűltünk össze Budapesten.

Az Anna Frank Gimnázium 1967-ben végzett osztálya az ötven éves találkozóját

tartotta. Mint eddig minden találkozót, ezt is Eisler (Weinstangel) Márta szervezte meg, kitűnően. Figyelme kiterjedt minden részletre, minden összetevőre. Azt is megvalósította, hogy néhai matematika tanárunknak, Kuti Tibornak az osztály sírkövet állíttatott. Kuti tanár ur teljesen magányosan élt, így senki sem gondoskodott a számára sírkőről.

Június 11-en, vasárnap délelőtt Schőner Alfred főrabbi és én avattuk fel, az osztálytársak jelenlétében.

Megemlékeztünk az elhunyt osztálytársakról. Fajdalommal vettük tudomásul, hogy a 40 éves találkozó óta mar kilencen nincsenek közöttünk.

Én személy szerint nem voltam az érettségiző osztályban, par evvel előbb vándoroltam ki Izraelbe. Többen voltunk az osztályban, akik előbb elmentünk, de a kapcsolat mindig élt es nagyon összetartoztunk. Ezt most is éreztük a találkozón. Talán semmi nem jellemzi ezt jobban, mint az a tény, hogy akik néhány nappal tovább maradtunk Pesten, többször összejöttek kisebb csoportokban

Ez az osztály az izraeli hatnapos háború napjaiban érettségizett, amikor az akkori magyar kormány, több más ország kormányával együtt megszakította a diplomáciai kapcsolatot Izraellel. Nem volt tanácsos akkoriban a zsidó fiatalok gyülekezése, csoportos megjelenése. Többen kerültek bírósági eljárás alá cionizmus vádjával, egyesek a börtönt sem kerültek

el. Ebben a hangulatban került sor ennek az osztálynak az érettségi vizsgáira, ballagására. A vizsgaszünetekben mindenki sietett a rádiót hallgatni, megtudni, mi zajlik Izraelben. Nem hiszem, hogy bárki közülük ezt valaha is elfelejti.

Osztályfőnökünk, Bokor Izsóné, Lala néni volt. A tanáraink az akkori zsidó oktatási élet legjobbjából kerültek ki. Emléküket az ORZSE épületében, hajdani iskolánk folyosóján egy emléktábla őrzi, melyet szinten ez az osztály helyezett ott el.

Az évek során elszéledtünk. Voltak, akik továbbra is itt éltek, itt élnek. Mások a világ számos pontján építettek otthonot. Izraelben, Amerikában, Ausztráliában és Canadában is élnek osztálytársaink. Sokféle pályán működünk. Ami a zsidó vallási es közeletet illeti, van köztünk rabbi, kántor es hitközségi elnök is. Többen az egészségügyi pályát választották. Vannak köztünk üzletemberek, van hivatásos fényképész, kozmetikus es meg sok más területen megtalálhatók az osztálytársaink.

A távolság nem jelenti azt, hogy elszakadtunk egymástól. Ha ritkán találkozunk is, lélekben együtt maradtunk. Azok, akik nem járták ott végig a négy gimnáziumi osztályt, ugyanolyan szorosan kötődnek a volt osztálytársakhoz, a régi emlékekhez. Ennek volt nagyon szép es eklatáns példája ez a találkozó.

Nagyon szeretnénk újra együtt lenni, örülni egymásnak. Szó van róla, hogy két év múlva, 70 évesen találkozunk, talán Izraelben. Adja meg ezt nekünk a Jó Teremtő! Ezt kérem most, amikor a zsidó újévhez közeledünk. Békés, áldásos évet, egészséget, boldogságot mindannyiunknak, szeretteinknek, a világ zsidóságának es minden békeszerető népnek!

Sándor György (Giora Sharon)

ÉRETTSÉGI TALÁLKOZÓ

1964 – 1967

Ezek voltak életünk egyik legszebb, legjelentősebb évei. Az a korszak, amelynek nagy szerepe van a fiatal diákok egyéniségének meghatározásában, kifejlődésében.

Drága szüleink, akik átérték a holocaust-ot örültek, hogy végre lehetőség nyílt gyermekeiket zsidó gimnáziumba küldeni, és hogy zsidó közösségben és zsidó tanárokkal legyenek körülveve.

Igy történt, hogy az ország minden részéről származtunk, és nagyon gyorsan egy nagyon összetartó, jó összetételű osztállyá váltunk.

Ezekben az években a kommunista rendszer nem tűrt el semmi Izraellel kapcsolatos szolidaritást. Éppen ebből kifolyólag a baráti összejöveteli lehetőségek sokszor csak titkos helyeken történhettek, mert az osztálytársak többsége cionista érzelmű volt. Meg volt tiltva héberül tanulni, Izraellel kapcsolatos könyveket olvasni. Mindez

hozzájárult az összetartásunkhoz. Közös zsidó sors,

50 év múlt el azóta. Szétszóródtunk a világon, de a földrajzi távolságok nem választanak el minket lelkileg ma sem. Sőt! Ez volt a harmadik osztálytalálkozó az elmúlt 50 év alatt. Aggódunk egymásért, az életben, sőt halálban is.

Mindannyiunk családot alapított, és büszkék vagyunk a jövő generációnkra.

Az 50 éves találkozóink nagyon meghatározó volt, nagyon jól meg volt szervezve, ami különösen Schőner Alfrédnak és Eisler Mártának köszönhető, akik tényleg mindenre gondoltak, hogy a találkozó emlékezetes maradjon.

Hálás vagyok, hogy ilyen jó barátok maradtunk ennyi év után.

Ungár Juli (Miriam Rottenberg), Izraelben élek.

JEGYZET

Kérvény, kurzus

Valamelyik este kocsimban ülve hallgattam kedvenc rádióm egyik beszélgetős műsorát. Abban éppen Hofi Gézára emlékeztek. A már ismert superlatívusokon kívül az egyik méltató annyit tett hozzá: Hofiban az volt a csodálatos – és erre ma döbentünk rá igazán –, hogy minden szava, minden poénja annak ellenére, hogy 30 évvel ezelőtt hangzott el, máig igaz és ütős. Summa summarum Hofi vagy hatalmas humorérzékkel megáldott Cassandra volt (elnézést a képzavarért!), vagy itt nem változik semmi. Hazaérve meghallgattam Hofi Géza néhány rögzített műsorát. Megdöbbenéssel és örömmel nyugtáztam, hogy igaza volt a recenzensnek ellentétben Leninnel: Hofi élt, él és élni fog!

Az már más dolog, hogy ha ma élne, akkor megélné-e? Lenne-e igazgató, aki föl vállalja, hogy színpadot ad alá, képernyőre engedi, és melyik műsora után látogatná meg egy vagy vizsgálat, hogy miből telik neki a szabadságát az imádott Kőbányán tölteni.

Amit most mondok el, az személyes élmény, viszont porladó emlékezetemre hagyatkozom, ezért elnézést kérek, ha pontatlan, de a lényegen nem változtat.

Emlékeim szerint az 1970-es évek végén az egyik szilvesz-

teri Rádióklubában mondta Hofi a kb. 40 perces műsorában a következőket:

Egy rádióriporter lelátogat Kenderesre, mert megtudta, hogy ott él János bácsi, a nagyon idős parasztember, akinek az édesapja még Horthy Miklós zsellére volt.

A bácsi megerősíti a hírt, mire a riporter poénkodva megkérdezi tőle: Na János bácsi! Ha ma élne a kormányzó és magának egy kérvényt kellene írnia hozzá, meg tudná-e szakszerűen címezni? Mire az idős parasztember kicsit gondolkodik és azt mondja: Hát hogyne! Kérvény Őfőméltósága vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó úrhoz, Kenderes, Lenin út 1.

Akkor egy ország röhögött föl a készülékek mellett. Én ma ehhez annyit tennék hozzá, hogy ha egy kortárs riporter ma találna Kenderesen egy ilyen leszármazottat és úgy jó 1 év múlva menne hozzá riportot készíteni, a parasztembernek már így kéne felelni. A címzett azonos, csak a cím változott: Kenderes, Sztójay Döme sétány 1...

*(Megjelent az Új Élet július 15-i számában)
Spánn Gábor*

HOLOKAUSZT

Nádor Éva: Csillagos életek

KÖNYVISMERTETÉS

Két éve jelent meg Nádor Éva tollából a Csillagos házak. Emberek, házak, sorsok c. dokumentum-könyv.

A szerző nem elégedett meg ezzel: ez évben kiválasztott 25 olyan akkori riportalanyt, akik további életútját tárta fel és mutatja be nagyon érdekesen.

Nádor Éva A Csillagos életek c., a közelmúltban megjelent kötetének előszavából idézünk a továbbiakban, szerkesztett formában.

„A könyv huszonöt életinterjút, valamint azok alapján készült elemző tanulmányt tartalmaz. A beszélgetések középpontjában az áll, hogy a soá traumája következtében a túlélők hogyan fogalmazták újra a zsidó tradíciókhoz, valláshoz való viszonyukat, hogyan alakult és változott zsidó identitásuk. Ennek kapcsán megkerülhetetlen volt magáról a holocaust traumáról, annak tüneteiről beszélni. Több esetben felszínre került az utódok átöröklött traumája.

A történeteket olvasva óhatatlanul felmerül a kérdés, mi történt velük a holocaust után. Mi lett azokkal a gyermekekkel, akiknek a gyermekora elveszett.

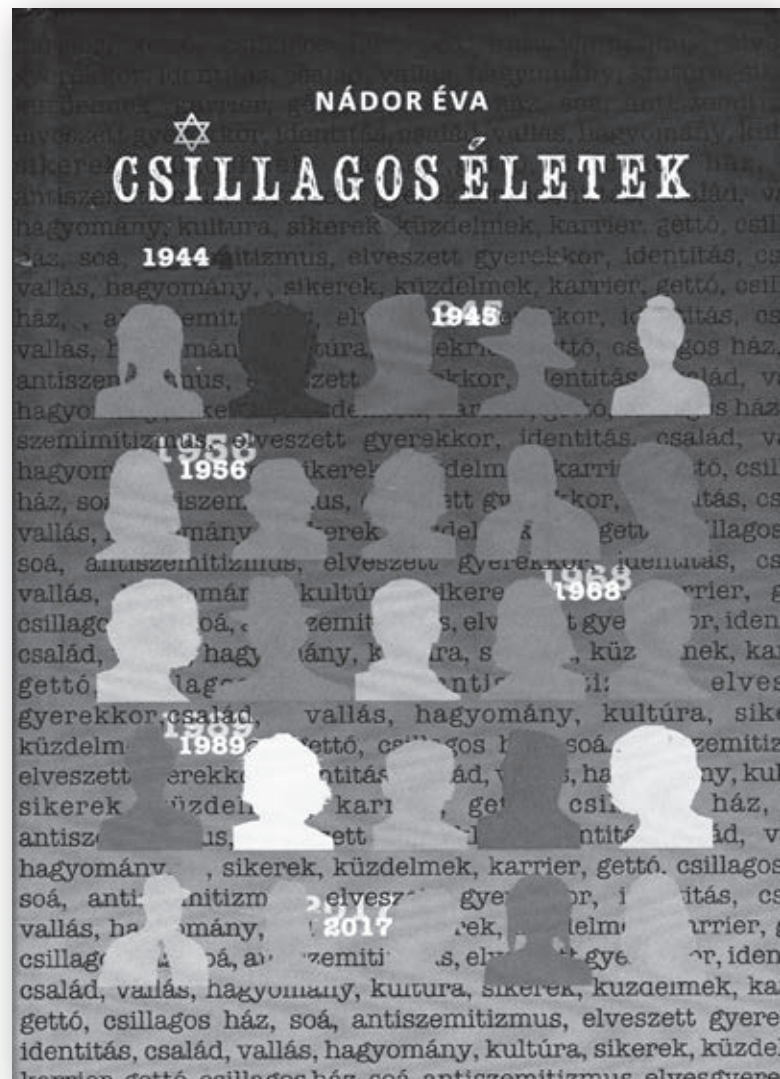
Az 1945-1989 közötti időszakban a zsidóság tabutéma volt. A holokaust túlélők zöme magába zárta a vele és családjával történeteket, gyermekeiknek nem beszéltek erről. A rendszerváltozás radikális változást hozott e tekintetben, az emberek elkezdtek e kérdésekkel foglalkozni, beszélni róluk. 1989 után kinyílt a világ, a szabadság az identitás szabadságát is magával hozta. A második és harmadik generáció elkezdett komolyan érdeklődni családja múltja, a zsidó történelem és kultúra iránt.

Bár a holokaustirodalom gazdagabb lett, egyre több visszaemlékezés lát napvilágot, kevesen tudunk arról, hogy a holokaust hogyan befolyásolta az azt túlélők életét.

Nem tudományos dolgozat elkészítése volt a célom. Sokkal inkább a szubjektív élelmények, identitás és társadalmi emlékezet olyan bemutatása, amely a történetek megismerése, az olvasás öröme mellett elgondolkodtatja az olvasót. A megismert életutakból következtetéseket, saját maga számára tanulságokat fogalmazhat meg.”

Úgy véljük, hogy a fenti kivonatos könyvismertetés sokakat arra ösztönöz, hogy elolvassák a 25 riportalany életútját.

A könyv Budapesten a Láng Tékában, az Örkeny könyvesboltban valamint az Írók Boltjában vásárolható meg, valamint a Mazsihisz vidéki hitközségei útján is hozzá lehet jutni.

ÚTIBESZÁMOLÓ

Zsidó emlékek Tokaj-hegyalján

AZ ELŐDÖK ÚTJÁN

Az OR-ZSE szabadegyeteme az ősszel a 13. szemeszterét kezdi. Az elméleti előadások mellett többször szerveztek kirándulásokat, melyeket nagy érdeklődés kísért. Nyugat- Magyarország és Burgenland zsidó emlékei, valamint a szabadkai zsinagóga meglátogatása után közel hatvanan elindultak a csodarabbik útján. A két napos kirándulást – Szántóné Balázs Edit dr. szervezte – ÉK Magyarország, Holokausztban elpusztított zsidóságára emlékezve. Végigjártuk azokat az emlékhelyeket, ahol hajdan 14 ezernél több zsidó élt.

Utunk első állomása VIZSOLY település volt, ahol a Károly Gáspár fordította bibliát nyomtatták. A nyomdagép még napjainkban is működik, sőt kipróbálhattuk egy-egy lap nyomtatását is. A múzeum új, nagyon szép és tartalmas kiállítása a borkultúráról szólt. Egyetlen mondat volt kifogásolható „az élni akaró, lehetőségeket kutató magyar és lengyel emberek vállalkozó kedve”, amelyben kerülték, elhallgatták a „zsidó” szót, akik pedig sokat tettek a tokaji szőlőtermesztés, borkereskedelem és hírnevének európai rangra emeléséért. Bosszankodásunkat feledtette a község református lelkésze, aki elvezetett bennünket a napjainkban lakóházzá átalakult hajdani zsinagóghoz, valamint a szépen gondozott zsidó temetőhöz.

Útban Mád felé elszörnyülködtünk az ABAÚJSZÁNTÓ főterén álló zsinagógából kialakított raktárépület lehangoló látványától. 1941-ben 681 zsidó lakója volt a járási székhelynek.

MÁD zsinagógája elkerülte a lassú pusztulás végső stádiumát és még időben – évekkel ezelőtt, 2004-ben – emlékéhez és rangjához illően renoválták, megmentették az utókornak.

2014-ben a Holokauszt 70.-ik évfordulóján további állami és EU támogatást biztosítottak, a rendszerváltáskor Magyarországra betelepült, Lubavicsi Haszid közösségnek, Felújításra került a zsinagóghoz tartozó rabbi lakás, ahol a muzeális értékek bemutatására alkalmas valamint oktatási és szállás helyek kialakítására került sor. Nagyszerű vezetésben és vendéglátásban volt részünk a létesítményegyüttes gondnok házaspárjától.

Ezt követően felsétáltunk a zsidó temetőhöz, ahol a mádi Schwartz Ábrahám rabbi és fia Ármin, valamint Winkler Mordeháj oheljét is láthattuk.

VIZSOLYI NYOMDA ÉS BORKIÁLLÍTÁS BEJÁRATA.

A ZSIDÓ TEMETŐ VIZSOLY HATÁRÁBAN.

A VIZSOLY BIBLIA KIÁLLÍTOTT PÉLDÁNYA.

AZ EREDETI NYOMDAGÉP KIPRÓBÁLÁSA.

ABAÚJSZÁNTÓ ZSINAGÓGÁJA A HÁBORÚ ELŐTT

A TÖNKRETETT, RAKTÁRNAK LECSUPASZÍTOTT ÉPÜLET (ABAÚJSZÁNTÓ)

A BAROKK STÍLUSÚ ZSINAGÓGA (MÁD)

A HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLÁI A BEJÁRAT MELLETTI FALON (MÁD)

A ZSINAGÓGA KÖZEPÉN, OSZLOPOS TÓRAOLVASÓ EMELVÉNY (MÁD)

FRIGYSZEKRÉNY A TÓRAOLVASÓ FELŐL (MÁD)

A FELÚJÍTOTT RABBI HÁZ (MÁD)

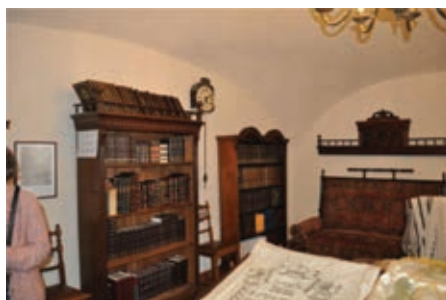
RECEPCIÓ A „RABBI HÁZBAN” (MÁD)

TÁRSALGÓ, KÖZÖSSÉGI TEREM (MÁD)

ELŐADÓTEREM (MÁD)

A RABBILAKÁS KIÁLLÍTOTT BÚTORAI (MÁD)

AZ EMELETEN ELHELYEZETT HÁLÓTERMEK EGYIKE (MÁD)

A KIÁLLÍTÁS EGYIK RÉSZLETE (MÁD)

A TEMETŐ BEJÁRATA (MÁD)

A KŐFALLAL KERÍTETT TEMETŐBEN. (MÁD)

A RABBI SÍROKAT ŐRZŐ ÉPÍTMÉNY AZ „OHEL” (MÁD)

RABBI SÍROK AZ OHELLEN (MÁD)

A MÁDI TEMETŐ BEJÁRATA ÉS JOBBRA AZ OHEL ÉPÍTMÉNYE.